

România literară

Apare săptămînal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundația România literară
Director general
Nicolae Manolescu

28 februarie–5 martie 1996
(Anul XXIX)

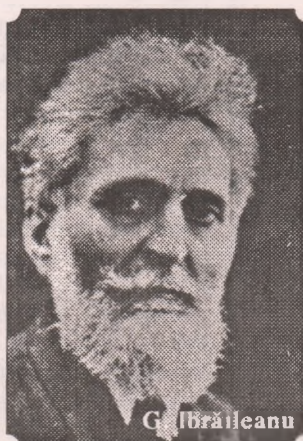
8

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

C. Stere

G. Ibrăileanu

VIAȚA ROMÂNEASCĂ – 90

(pag. 8-9)

Cronici literare la volume de Gabriel Liiceanu și Mihail Crama

(pag. 4-5)

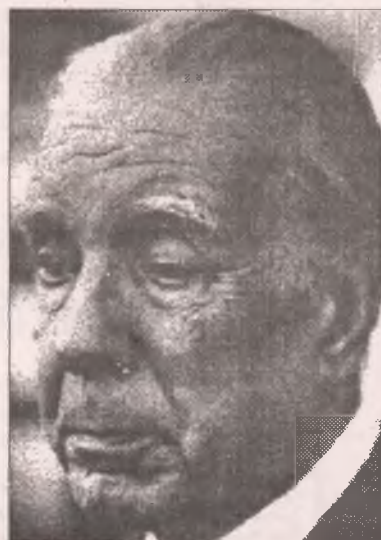

DIAGONALE
de Monica
Lovinescu

(pag. 7)

Tranziție și revizuirii

(pag. 3)

**Poeme
de Jorge
Luis
BORGES**

(pag. 15)

**Cioran
în
Germania**

(pag. 14)

Zarifopol cenzurat

AL. SÂNDULESCU a publicat cu patru ani în urmă o culegere din articolele lui Paul Zarifopol (*Marxism amuzant*, Albatros) care fuseseră eliminate de cenzură din edițiile apărute înainte de 1989. Despre cenzura comunistă, aş putea scrie o carte. Nu e totdeauna foarte ușor de stabilit astăzi care erau criteriile folosite ieri de cenzură. Se poate vorbi de mai multe epoci și de mai multe feluri de criterii. Recitindu-l pe Zarifopol, am simțit nevoia să mă întreb de ce anume a fost cenzurat un eseu ori altul.

Un caz limpede este acela al eseurilor cu subiect politic. Acestea au fost eliminate, aş zice, din start. Mai ales că Zarifopol se amuza, în felul lui acrișor, pe seama marxismului și a materialismului dialectic. El lua peste picior teza leninistă a reușitei revoluției comuniste în Rusia încă feudală, oferind-o ca exemplu de sentimentalism politic tocmai acolo unde se pretindea a fi mai multă știință. Cunoștințele filosofice ale lui Lenin erau ironizate subțire.

Darecum la fel de simple sînt rațiunile cenzurii cînd eseurile se referă la "chestiunea evreiască". Național-comunismul ceaușist își ascunde cu grijă antisemitismul. Metoda curentă era de a nu permite să se vorbească despre evrei. Subiect *tabu*, așadar. Nici problemele religioase nu erau acceptabile pentru oficialitatea vremii. În *Analogii penibile*, Zarifopol făcea cîteva observații foarte crude despre "comunismul sfinților părinți" ai bisericii, citînd "analogii" de gîndire între marxiști, pe de o parte, și Sf. Vasile, Sf. Ion Hrisostom, Sf. Ambroziu și Sf. Clement, pe de alta. Cenzurii ar fi trebuit să-i convină o atare atitudine anticlericală, dar, iată, ea prefera să se tacă asupra unei probleme delicate cum era aceea religioasă.

Mai greu de înțeles este de ce au fost epurate edițiile Zarifopol de articole în care nu veneau direct în discuție nici politica, nici religia, nici rasa. Un excelent eseu despre lumea care a dat naștere comediilor lui Caragiale a părut inacceptabil probabil pentru că se făceau în el observații despre geneza burgheziei românești. Era și asta politică. În alt eseu, motivul intervenției cenzorului trebuie să fi fost bănuiala că Zarifopol era prea critic la adresa noastră, a românilor. El lua peste picior "bucuria" unui celebru profesor de drept care constata că bătaia nevestelor de către bărbații lor, reglementată în Pravila lui Vasile Lupu, nu dovedește sălbăticia moldovenilor, fiind împrumutată din legislația italiană! În fine, cum să se publice, în 1988, în *Eseuri*, o caracterizare a presei ca "alarmistă" prin natură și menire? Cînd îmi aduc aminte de morga *Scînteii*...

CONTRAFORT

de Mircea
Mihaies

Pistolul cu capse (2)

IGNORÎND acest amănunt (putem admite că dr-ul Turcu s-a luat după zvonuri - deși acest lucru ar trebui să-l descalifice, în calitatea lui de fost (?) mare securist), să vedem ce susține cu aplomb patriotic autorul agitatei scrisori oarecum deschise. Susține, în primul rând, că scopul catedrei Ion Rațiu ar fi studiul "culturii și civilizației românești". Adică o materie care se predă frecvent în universitățile din România. Anunțul oficial al Universității Georgetown pretinde, însă, altceva. Și anume, că în intenția donatorului, *The Rațiu Family Charitable Foundation*, cursul ar trebui să fie "un punct central în dezvoltarea studiului istoriei, politicii și culturii moderne românești", sau, pe englezește, "a focal point for advancing the study of modern Romanian history, politics, and culture".

Insist asupra acestui "amănunt", pentru că întreaga demonstrație a securistului Turcu vizează delegitimarea lui Vladimir Tismăneanu ca posibil candidat, pe motiv că nu s-ar fi ocupat de "cultura și civilizația românească". Să vedem ce spune la acest capitol anunțul oficial al Universității Georgetown: "The individual selected to be the first Rațiu Professor will be a recognized specialist in Modern Romanian history, society, and/or politics, with research interests including post-World War II Romania". Nu cred că mai e nevoie de traducere. Așadar, de unde "cultura și civilizația românească"? Poate doar dacă dl. Ion Rațiu a hotărât să ofere Universității Georgetown banii pentru două catedre! (Între noi fie vorba, venerabilul nepot al memorandistilor a cam întârziat, după cum se zvonea în Washington, să achite a doua rată a sumei de un milion pentru catedra de care vorbim! Așa că e greu de crezut că el va băga mâna în buzunar pentru a mai scoate un milion, pentru o altă catedră, când s-a despărțit atât de greu de cei cinci sute de mii de dolari restanțieri!)

Cît despre faptul că Vladimir Tismăneanu e sau nu un specialist (și) în probleme românești, las pe cititor să răsfaiască volumele publicate de edituri din țară: *Condamnări la fericire. Experimentul comunist în România* (1991), *Ghilotina de scrum* (1992), *Arheologia terorii* (1992), *Irepetabilul trecut* (1995), *Fantoma lui Gheorghiu-Dej* (1995).

Din nefericire pentru fostul securist care pare să fi împrumutat ceva din moravurile turnătorilor pe care-i avea la dispoziție, toate afirmațiile sale cad alături de subiect. Dacă Vladimir Tismăneanu însuși ar fi redactat anunțul Universității Georgetown, acesta nu i s-ar fi potrivit mai bine. Invitat frecvent de marile canale de televiziune americane, de diversele instituții de politică, istorie și, vai, chiar de cultură din Statele Unite pentru a conferența, profesorul Vladimir Tismăneanu e o personalitate care ar fi îmbogățit el zestrea de intelectuali de rasă ai Universității Georgetown, și nu invers. Cărțile publicate pînă acum, la edituri de mare prestigiu (Free Press, Routledge,

Sharp etc.), contractele deja semnate cu alte edituri de elită (una dintre cele mai mari edituri universitare americane va publica în acest an mult-așteptata, de către dr-ul Turcu, istorie a comunismului din România) îl califică, de fapt, pentru orice poziție universitară americană. Cu cărți adoptate pentru studiu de către zeci de universități de prima mîna din Statele Unite (volumul său din 1992, *Reinventing Politics. Eastern Europe from Stalin to Havel*, conținînd cîteva capitole fascinante și despre România ultimei jumătăți de secol, a fost deja publicat în paperback, adică în ediție de mare tiraj), cu studii excepțional primite în marile reviste de cultură politică ale Statelor Unite (de la *Orbis* și *Telos*, la *Survey* și *Problems of Communism*), autor despre care au scris pagini elogioase Adam Michnik și Agnes Heller, Ken Jowitt, Daniel Chirot și atîția alții, Vladimir Tismăneanu reprezintă, față de detractorul său, diferența dintre o galaxie și o pată de funingine.

Dar ce-l mîna, de fapt, în luptă, pe fostul securist Turcu? Ce l-a determinat să iasă din anonimatul în care-și duce zilele în Statele Unite? Să fie simpla invidie omenească? Doar veniul care îi împinge, adesea, pe mediocri să sară mai sus decît propria lor umbră și să se expună, imprudenți, unor corecții usturătoare? Prin biografie și prin cele cîteva prezente publicistice în ziare românești, dr-ul Turcu e o persoană extrem de vulnerabilă. O prădă ușoară în orice dezbateri polemică. Dar nu biografia sa interesează aici, ci suma de minciuni pe care le pune în circulație.

O primă întrebare care îmi trece prin minte este dacă nu cumva dr-ul Turcu a vizat el însuși catedra Ion Rațiu. Sigur, el e departe de a fi un specialist recunoscut în altceva decît în treburi securiste. Nu știm să fi publicat altceva decît mici delațiuni prin gazetele ivite la noi precum ciupercile după 1990. Or, a fi, după standarde americane, specialist înseamnă a avea o activitate recunoscută acolo, în America. Și, dacă se poate, o activitate publică, nu una de manipulator de informații trunchiate, cînd nu de-a dreptul mincinoase. Dar, mai știi? Veleitarul înăcrit de aștepta insuccese, mai ales că nu mai e la vîrsta tinereții, a scăpat hăturile și, în loc să conducă el caii, e condus de către aceștia!

Ce credit să acorzi unui om cu biografia lui Liviu Turcu, adică un specialist în colectarea de informații, sau mai degrabă în producerea de dezinformații, dacă el afirmă, fără să clipească și fără ca pixul să-i tremure în mînă, că fostul director al Institutului de politică externă din Philadelphia a fost Richard Pipes, adică un "membru marcant al Consiliului Securității Naționale de pe lîngă Casa Albă". Ceva-ceva reușise să afle, trăgînd cu urechea pe la colțuri, fostul securist: personajul cu pricina se numea Pipes, dar nu Richard, ci Daniel! Adică nu angajatul Consiliului Securității Naționale, ci un reputat specialist în probleme de cultură și politică arabă! Dar, deh, spionul spioni visează!

POST-RESTANT

de Constanta
Buzea

ÎN FIECARE poem există câte un vers care justifică efortul și care învinge pentru o clipă monotonia contextului. Astfel totul alunecă lin, modest, într-o cuminenie plăcută, cuviincioasă, în revelații de a căror valoare intimă nu mă îndoiesc. (*Marius Gabriel Șuțu*, București) ✓ Un acut simț al observației, care se impresionează și reține superbia amănuntelor pe lîngă care alții trec nepăsători, detalii pe care le culegeți și care dau căldură și savoare metaforelor. Impetuoasă, convingătoare, femeie, îndrăgostită, cu suferințele speciei inflamînd constant versurile ca pe niște pledoarii, aș fi preferat poate să vă fi surprins luînd uneori distanță față de propria condiție în favoarea poeziei. Nici un poem nu e în totalitate reușit, cele mai multe suferind din pricina celui inabil dozat amestec de putere și slăbiciune. *Eu cred într-un arbore/ care m-a învins..., castitate în doi,/ miri cu priviri de egrete...*, aceste distihuri extrase din două poeme diferite vă arată punctul cel mai de sus în care ar trebui să vă așezați cu convingere, renunțînd urgent la balastul sentimental. (*Dania Pîrvu Dorin*, București) ✓ Aș vrea să vă asigur, preluînd o propoziție de bun-simț din scrisoarea dv., că *faptele nu acoperă noțiunea*, deocamdată, cel puțin. E amuzant și nu prea, să vă dați victima vreunui vers care vă *înghesuie într-un colț* și nu vă lasă pînă nu-l puneți pe hîrtie. Terorist, zurbagiu, canalie cum e, el nici cu gramatica n-o duce strălucit și nici proprietatea termenilor nu o are. Altfel cum s-ar explica minuni precum acestea: *Din cauza serii/ mama mă făcu una cu viitorul/ și alta cu trecutul; Iubita mă făcu să uit/ că sunt lumină de pămînt/ semn al multor serii/ între mîne și un ieri; N-am încotro și îți accept de toate/ Fiindcă tu, idioată răvnită ești cea/ Care în mine te zaci?* Dacă vă place, după cum mărturișiți, să scrieți mai mult proză decît poezie, vă previn că și proza are aceleași legi de respectat, ca și poezia, în ceea ce privește *materi- alul de construcție*, adică limba română. (*Emanuel Pricop*, 28 de ani, absolvent Litere, București) ✓ Ceva îmi spune că nu vă veți da seama niciodată de urîtenia enormei necuviințe pe care ați comis-o scriind textele blasfemice *Risipi-m-aș și n-am cui și Lipsite poezii*, și, pentru această neputință, vă plîng. (*Paul Marinescu*, 16 ani, Slobozia) ✓ E dreptul și plăcerea dv. să vă etajați, să vă dispuneți în trepte versurile, însă vă asigur că astfel lectura se leagă mai greu, atenția se risipește, efortul de coagulare e mai mare, cititorul suferă în dreptul său la comoditate. Spun toate acestea pentru că textele dv. ar merita, interesante fiind, un tratament, un comentariu atent. Din *Existențe paralele*, *Peștera*, (modificînd finalul astfel: *îmi iau peștera în spate/ și umblu*), *Insula și Plătăm cu cimitirul* mi s-au părut cele mai importante pentru experiența dv. lirică, dar și, *Duminica omului bun*, dar și *Mirese*, (n-am înțeles logica primului vers), dar și *Scrisoare către dascăl*. (*Maria Dumitrescu Trestiana*, Râmnicu Vâlcea) ✓ V-am mai răspuns, da, v-am mai răspuns, mișcată în egală măsură de destinul dv., de povestea vieții și de aspirațiile pe care le-ați avut, cît și de reușitele poeticești. V-am reprodus de fiecare dată câte o poezie, cum fac și acum, cîstînd cum se cuvine atît talentul luminînd cumine, cît și sufletul bacovian cu care v-ați pus pe hîrtie amintirile dintr-o epocă rea ce ne-a atins pe toți, tineri și mai puțin tineri, dar și amintirile prețioase, unice, despre o lume care și-a consumat florile sub un soare neconstrîngător: *La trecerea albă/ Aceleași penumbre/ În catedrală/ Ca și atunci./ Și melodia florentină/ Fluierată încet/ În timp ce pictam/ Se păstrează în bolți./ Dar tot mai mult pot afla/ Acei care vor/ Privindu-mi tablourile./ Lumina căzută în nadir/ Spulberă umbra/ Nu însă și taina./ Ce gălăgie în piață!/ Și acești discipoli ai mei/ Care îmi devoră înălțimile/ ca și Fornarina, din iubire./ Numai Madona din Dresda/ Desfășură faldurile/ Roșii și verzi./ Ieșind înaintea sol- datului./ La frumusețea care-l întâmpină/ Cerească/ Se ridică din genunchi și sufletul/ Să privească.* (*Umanism*, Ștefan Crăciun, București).

Editată de

România literară

- *Fundația "România literară"*
director general Nicolae Manolescu;
- cu sprijinul Fundației Soros pentru
o Societate Deschisă

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Pîrvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanta Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Firescu, Mihai Grecu (secretari de redacție), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Alexandra Voicu (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, București, Of. postal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Elena Hurducaș (secretariat).

Corespondenți: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Tudor Olteanu (Amsterdam).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu, Mihai Grecu. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

E-MAIL: romlit@romlit.sfos.ro

Tranziție și revizuiuri

FOLOSIT des în ultimii ani datorită unui transfer firesc dinspre economic, politic, social spre câmpul vieții culturale și literare, cuvântul *tranziție* pare să justifice totul, căci, după prejudecata că în absența normalității orice e permis și posibil, tranziția are atributul predicției haotice. Oricum, dacă tranziția și a-normalitatea nu legitimează, măcar justifică - în ochii multora - evidenta stare de criză pe care am parcurge-o, considerată, cu speranță, pasageră. Vremuri mai bune, lipsite de tulburări, se așteaptă de la orizont. Un fel de liniște în care scara valorilor să fie definitiv fixată, afirmațiile fundamentale, general acceptate, nici cel mai mic cutremur (... interrogativ) să nu ne zguduie. E, trebuie s-o recunoaștem, visul după un paradis pierdut pe care încercăm, utopic, să-l recuperăm, pentru că trăim cu nostalgia lui.

Situarea, aproape generală, pe această poziție mi se pare acum comodă și născută din inerție. Am rezistat greu tentației de a pune cuvintele *tranziție*, *normalitate*, *criză* între ghilimele. Căci, în ce privește literatura română, nu cred că există - cu excepția deceniilor comuniste - un alt moment din istoria ei - ce-i drept, nu prea îndelungată - care să însemne estomparea individualului, a luptelor de idei, a direcțiilor divergente care-și încrucișează pe față săbiile. Nu cred că există, cu excepția comunismului, un alt moment... paradisiac în literatura română. Să fie toate acestea semnul maturității unei culturi, când nouă ni se pare că vitalitatea ei stă în continua-i mișcare? Să fie echilibrul programat și dirijat din deceniile din urmă altceva decât o mohorâtă ori înspăimântată așteptare, iar permanenta ezitare într-un balans fremătător din perioada interbelică, de exemplu, altceva decât un *analogon* al vieții?! De la pașoptiști încoace, trecând prin junimism și prin fervoarea deceniilor dintre războaie, totul a fost la noi tranziție, criză și, deci, *normalitate*. Este de domeniul evidenței că sensul negativ al celor două cuvinte, subînțeles permanent astăzi, se poate aplica doar deceniilor comuniste, în care, cum știm, triumfalismul politic le-a evitat cu grijă, așa cum la fel de evident mi se pare că viața însăși e o permanentă stare de tranziție, criza unui echilibru fragil, neprevăzutul însuși.

Pe acest fond, revizuirile, care instituie, oricum, un regim de urgență și care îi pun în stare de alertă pe cei care se tem de bulversări neprevăzute, sînt expresia chiar a normalității.

Se pare că există o confuzie generalizată în ce privește condiția revizuirii, căci, pe de o parte, de la un grup la altul, dacă nu cumva de la un individ la altul, obiectul ei este diferit. Deși se poate ajunge la un... consens: obiectul revizuirilor îl constituie literatura și scriitorul român din ultimii cincizeci de ani. Dar el poate fi extins, logic, asupra perioadei anterioare și chiar asupra secolului trecut. Pe de altă parte, câteva întrebări des întâlnite pulverizează sensul revizuirilor: Cine e, din punct de vedere moral și profesional, chemat să se angajeze într-o acțiune de stabilire a... adevărului și ce înseamnă, în această situație, adevăr? Ce trebuie făcut pentru ca acțiunea, credibilă deja, să nu rămână fapt izolat și să fie acceptată prin consecințele ei, oficializată, intrată în manualele școlare, iar orizontul de așteptare al cititorului să fie modificat? Ce se înțelege prin revizuire? Este sensul lovinescian al cuvîntului, este relectură și reinterpretare prin prisma unui nou context cultural ori estetic, este reordonare pe scara valorilor?

TOATE aceste întrebări - și nu sînt singurele - pun în evidență o complementaritate a sensurilor care se atrag și se resping și care, la rigoare, pot forma un liant. Căci e nepermis să deliberăm și să teoretizăm asupra revizuirilor, când ele se vor produce firesc, fiindcă reprezintă un mod, poate singurul autentic, de a fi. Și chiar dacă ar exista o criză (nu o "criză") a culturii, atunci ar trebui să știm la ce nivele se manifestă ea: la acela al creației propriu-zise, la acela al receptării - care e înspăimîntată că ar putea greși - și al criteriilor axiologice ori la cel instituțional? Căci numai într-un anume sens, care privește revizuirea firească și permanentă a valorilor, criza trebuie întreținută, cultivată, stimulată, fiind condiția primă a vitalității unei culturi. Cu atît mai mult cu cît este vorba de o cultură încă tînără pentru care rupturile, dintr-un fel de teribilism caracteristic tinereții, sînt mult mai importante decât continuitățile. Decît cele de suprafață, pentru că

Asphodel

"Flutur cu aripa rănită,
ce cauți tu pe gura-mi otrăvită?"

"Această gură e străina
numită'n cărți Rosa Canina"

"Și ce râvnirea-i după toată
în pururi rotitoare roată?"

"Vrei hrană, vrei nutreț bălai,
vrei tot ce n'ai putut să ai?"

"Ți se dă tot, în sfînt nectar,
de viață n'ai să ai habar."

"Să negociem, ne spuse el",
gingașul flutur Asphodel.

"Să negociem tot Universul,
la mine însă este versul."

- Nu voi a ști nimic de el,
nevolnic flutur Asphodel.

Mihai Ursachi

există un filon al marilor continuități vizibile a posteriori. Și el este acela care face, pînă la urmă, dreptate. Căci este posibil ca o capodoperă să zacă în uitare zeci de ani, este posibil ca atmosfera pe care ar fi creat-o în juru-i să lipsească cu totul și, astfel, să pară neproductivă, deci izolată și meteorică. Dar cred cu toată convingerea în puterea fiecărei opere de a-și găsi propriul timp și de a trăi în vecinătățile pe care le merită. Ignorarea deliberată ori întâmplătoare, denigrarea ori susținerea programatică și supralicitarea sînt probele de viață autentică ale unei opere și ale unui scriitor. De ce să ne înspăimînte că Titu Maiorescu sau Sadoveanu și Călinescu, sau Marin Preda și Nichita Stănescu (pentru a nu vorbi de cazuri contextualizate exclusiv politic) sînt repuși în balanța ochiului critic? Căci, dacă vor ieși (deocamdată) înfrînți, e spre binele culturii române să nu trăiască în minciună.

AȘADAR, să nu fugim de excесе, căci altfel vom întretine zei de carton și vom lăsa să se așeze, pe chipul celor adevărați, praful. În spiritul clipei în care trăim, excesele selectează și fixează reperele unor nebănuite și necontrolabile deveniri. Timpul, nu ființa noastră, năîngă și limitată, modelează clipele într-o devenire, iar asupra lui, împotriva tuturor orgoliilor criticii, care abia poate să surprindă ulterior devenirea, nu știm cine are putere. Oricum, mă îndoiesc în sinea mea că revizuirile pot fi programate, că sînt viabile revizuirile de dragul revizuirilor, ori că ele ar fi expresia - și privilegiul - momentului în care ne situăm. Căci deliberarea presupune trădarea analizei neinteresate. Dar este și acesta, poate, excesul de care orice prezent are nevoie pentru a nu se minți pe sine.

Nu trăiesc deloc iluzia că, dacă nu generația mea, atunci acelea care îmi urmează, vor depăși excesele și starea de criză, descoperind paradisul... normalității. Fără excесе, de altfel, n-ar fi existat nici Cioran, nici Iorga, nici măcar Titu Maiorescu. Nu trăiesc o astfel de iluzie și pentru că nu cred că revizuirile ar propune adevăruri ultime și ar face afirmații apodictice. Căci ar fi trist - și am fi deja o cultură moartă - dacă în față ni s-ar arăta neantul. Firește că multe revizuiuri pot fi imediat amendate. Orice argument poate deveni, fără îndoială, un contraargument.

Și supralicitările, și denigrarea fac parte din destitul unei opere, iar peste cincizeci de ani, ierarhiile și legitimitățile vor fi cu totul firești, fără ca procesul revizuirilor să înceteze. Nu poți stăvili apele liniștite, cu atît mai puțin valurile tulburi, ale unui rîu și e cu totul hazardat să-i schimbi cursul. Rolul criticii literare este să se afle în bălăia pentru valorile de azi, pentru criteriile de azi, cu riscul permanent de a ieși cu armele rupte, înfrîntă și umilită, poate ridicolă, pentru cineva care, peste ani, ar privi înapoi. Căci dacă și-ar propune și deliberat ar dori să elimine excesele, să tempereze înfruntările, să impună sensuri prin prisma viitorului de care se teme, atunci ar deveni brusc sterilizatoare căci s-ar trăda pe sine. Calea de mijloc îi aparține timpului, iar nu prezentului.

Mircea A. Diaconu

Incendiu

ÎN noaptea de 29 ianuarie, un incendiu a distrus teatrul La Fenice din Venetia; locul sacru al operei și al artei venețiene s-a transformat, în cîteva ore, într-un infern de obiecte calcinate. Tot ce a rămas din La Fenice sînt zidurile afumate. S-ar spune că numele teatrului i-a purtat acestuia ghinion, din moment ce a dispărut în flăcări ca și Pasărea Fenix (cu speranța, ce-i drept, a renașterii din propria-i cenușă, pentru a duce pînă la capăt paradigma numelui).

După uluirea și dezolarea primelor zile, are loc un alt eveniment, poate la fel de important ca sinistrul, dar cu mult mai semnificativ. Pozitiv, de data asta. Abia se întocmise devizul estimativ pentru refacerea completă a teatrului în forma sa originală, abia fusese anunțată suma (colosală!) de 170-180 miliarde de lire, că întreaga lume a sărit în ajutor. Din toate colțurile Europei încep să curgă donațiile de urgență, din sute de instituții publice și private sosesc cecuri, din mii de buzunare particulare încep să iasă bani cu o singură destinație - teatrul La Fenice. Și totul la asemenea proporții, încît, în ziua de 12 februarie, doar la două săptămîni de la nenorocire, primarul Venetiei putea anunța - cu fericită stupefacție - că jumătate din banii necesari, adică peste 80 de miliarde, se adunaseră deja.

Pe lume este, în general, mare lipsă de bani, iar situațiile de necesitate stringentă apar, în fiecare an, cu miile: țări devastate de războaie,

popoare în-tregi muri-toare de foamе, boli grave ale căror remedii n-au fost găsite încă din lipsă de fonduri, poluări catastrofale ce pun în pericol viața oamenilor etc. etc. Dar pentru toate acestea nu se găsec ușor bani. A fost însă suficient ca un teatru venețian să ardă, pentru ca banii să apară peste noapte, ca prin miracol.

De ce oare? Să nu ne închipuim că semenii noștri au înnebunit brusc. Dar au un acut simț al priorităților. În năvala de războaie, foamete și boli, La Fenice este - pentru mulți dintre ei - mai urgentă decât toate nenorocirile la un loc. Pentru că marea artă rămîne, pînă la urmă, singura justificare a trecerii noastre pe pămînt. Iar acest adevăr - valabil pentru întreaga lume - devine esențial pentru Europa. La 1900, populația Vechiului Continent reprezenta un sfert din populația globului; în 2100, la finele secolului următor, europenii nu vor mai fi decît 5 (cinci) la sută din omenire. Atunci, Europa va mai avea doar semnificație muzeală - vom fi rămas muzeul omenirii, păstrat, eventual, cu afecțiune, dar, poate, și ignorat ori distrus.

Cum să ne mai mirăm deci de graba cu care se reface La Fenice? Venetia și alte cîteva locuri privilegiate ale memoriei umane desemnează zestrea Europei: doar cu ea se va prezenta continentul nostru (și, în fond, lumea noastră) la judecata de apoi a istoriei.

MIC DICȚIONAR

de Mihai Zamfir

Un dizident de azi

VA RĂMÂNE întotdeauna un mister motivul pentru care Constantin Noica a mizat simultan pe Andrei Pleșu și Gabriel Liiceanu. Între ei doi nu există nici o asemănare. Andrei Pleșu are o psihologie de musafir, iar Gabriel Liiceanu - una de gazdă. În timp ce Andrei Pleșu, lipsit de griji, nu face decât să se răsfete, Gabriel Liiceanu se gândește încordat la tot felul de probleme organizatorice.

Înnăscutul sentiment al răspunderii l-a determinat pe Gabriel Liiceanu să se ocupe, de-a lungul timpului, nu numai de scrierea textelor filosofice proprii, ci și de administrarea - ca să ne exprimăm astfel - filosofiei altora. O mare parte din gândirea lui Constantin Noica și din procesul irepetabil de formare de către el a unor discipoli-emuli ar fi rămas necunoscută dacă Gabriel Liiceanu n-ar fi alcătuit și publicat, cu smerenia unui cronicar de altădată, *Jurnalul de la Păltiniș*. Tot Gabriel Liiceanu a consemnat apoi, în *Epistolar*, ecurile pe care *Jurnalul de la Păltiniș* le-a avut în rândul elitei intelectuale românești.

După 1989, deși putea să facă - și a și făcut, împotriva voinței lui, - figură de vedetă, remarcându-se fără efort prin profunzimea gândirii și pregătirea sa filosofică în contextul unei vieți culturale improvizate, Gabriel Liiceanu s-a lansat într-o muncă grea și fără sfârșit, aceea de editor. Iar după cum se vede acum, când Editura Humanitas funcționează ca un minister al filosofiei, n-a fost vorba de o simplă experiență sau de un divertisment, ci de un program clarvăzător, asumat cu gravitate.

SUB presiunea puternică și constantă a sentimentului răspunderii, scrisul însuși al lui Gabriel Liiceanu iese din raza unui tehnicism filosofic de inspirație germană (vizibil în *Tragicul. O fenomenologie a limitei și depășirii* și *Încercare în politropia omului și a culturii*) și se îndreaptă spre participarea directă la discutarea a ceea ce preocupă sau chiar obsedează colectivitatea. Gabriel Liiceanu tinde să devină gânditorul nostru de serviciu, așa cum a fost Emerson pentru americani sau așa cum este Soljenițin pentru ruși. El se întoarce, de fapt, la statutul original al filosofului, care își propunea, la vechii greci, de pildă, nu să-și înalțe un monument bibliografic, ci să explice celor din jur ce înseamnă prietenia, cum trebuie privită moartea, cum se poate stabili vinovăția cuiva, ce loc au artiștii într-o colectivitate, care sunt criteriile pentru alegerea unui conducător. Sau dacă nu să explice, măcar să provoace reflecții asupra acestor probleme de maxim interes și să contribuie la normarea inteligentă a vieții de fiecare zi.

Ea însăși caricaturală, clasa politică de la noi l-a adoptat ca gânditor de serviciu pe un filosof caricatural, Silviu Brucan. Într-o țară, însă, în care s-ar trăi normal, Gabriel Liiceanu ar fi cel consultat de conducători, în momentele lor de derută. Într-o asemenea țară, el s-ar număra, fără

îndoială, printre profesioniștii gândirii luați în considerare, replică modernă a acelor înțelepți ai tribului de care pomenesc antropologii.

Tratat de autorități ca un personaj indezirabil, Gabriel Liiceanu își face datoria de consultant filosofic pe cont propriu, pronunțându-se ori de câte ori are ocazia, în mod public, asupra tragediei pe care au trăit-o românii în ultima jumătate de secol și pe care n-au reușit să o depășească nici până în prezent. Unii îl ascultă cu încredere și admirație, alții nu-l ascultă, alții îl ascultă și-l înregistrează, completându-i dosarul. Într-o perioadă când, orice s-ar spune, aparatul represiv comunist nu mai funcționează, Gabriel Liiceanu se află totuși, în mod straniu, în situația unui dizident.

IN VOLUMUL recent apărut, *Apel către lichele*, ediție adusă la zi a celui din 1992, sunt reunite textele tuturor intervențiilor publice ale filosofului din ultimii ani. Regăsim aici și faimosul *Apel către lichele*, citit la televizor în ziua de 30 decembrie 1990, și pledoaria de un emoționant cavalierism în favoarea renegatei Doina Cornea, pledoarie publicată în *România liberă* din 6 iunie 1990 cu titlul *Silueta unei doamne*, și atât de mult controversatul articol *Despre vină*, apărut în revista 22 din 7 iunie 1991, în care filosoful, pentru a se face util, coboară din sferele sale înalte și propune o ierarhizare clară, operativă a vinovăției susținătorilor comunismului, și argumentația în favoarea restaurării monarhiei în România, argumentație intitulată șocant *Nu sînt monarhist* și inserată în revista 22 din 29 mai 1992, și replica zdrobitoare - *Prostia ca încremănare în proiect*, revista 22, din 31 ianuarie 1992 și 8 februarie 1992 - dată lui Silviu Brucan, care tocmai lansase, cu suficiența unui fost ziarist de la *Scânteia*, ideea falsă, dar seducătoare pentru semidocți că România trece "de la socialismul înapoiat la capitalismul înapoiat", și zguduitorul eseu *Meditație despre gunoarie* apărut în revista 22 din 8 și 15 noiembrie 1995. Nu lipsește nici textul recentei con-

vorbiri susținute de Iosif Sava cu Gabriel Liiceanu în cadrul binecunoscutei sale emisiuni t.v. *Serata muzicală*.

Gabriel Liiceanu nu a greșit colecționând tot ce a scris și a spus în ultimii șase ani. Articolele, replicile, interviurile, prefețele și alocuțiunile sale, departe de a compune un sumar eterogen, intră în aceeași logică a unei filosofii practice, a unei consultanțe filosofice asigurate dintr-un sentiment de responsabilitate față de societatea românească.

CEEA ce se remarcă imediat este radicalitatea atitudinii. Scufundați până peste cap în compromisuri, aproape că ametăm luând cunoștință de adevărurile din carte. Ne simțim ca locuitorii unui oraș cu aer poluat în momentul când ajung să respire aerul tare de la munte.

Acest radicalism, insuportabil pentru "omul nou" și resimțit ca subversiv de către creatorii "omului nou", nu are nici o legătură cu extremismul, deși legătura (și chiar confuzia) adeseori se face, în mod tendențios. În fond, nu este vorba de acea exagerare isterică, prin care se caracterizează extremismul, ci de o numire directă și deplină, fără relativizări falsificatoare, a unei stări de fapt. (Dumnezeu n-a fost extremist când a dat nume lucrurilor și ființelor!)

Gabriel Liiceanu nu spune - ca pasagerul de tren dintr-o cunoscută anecdotă - "nu prea am bilet", ci *nu am bilet sau am bilet*. Supusă acestui tratament, realitatea comunistă și post-comunistă, uriașă schelărie de minciuni, se clatină destul de rău, este adevărat, dar aceasta nu din cauza spiritului malefic al filosofului, ci datorită șubrezenei ei.

Ion Iliescu a fost activist al PCR, regimul comunist a asasinat oameni nevinovați, poetul de curte nu se deosebește de un porc, o femeie de 65 de ani, Doina Cornea, este cea care a dat o lecție de curaj unui popor, Silviu Brucan dă dovadă de prostie - toate enunțurile de acest gen din cartea lui Gabriel Liiceanu sunt judecăți de exis-

tentă, fără nimic propagandistic. Oare face propagandă cine constată că iarba este verde?

REMARCABILĂ este apoi, valoarea literară a textelor. Cartea abundă în efecte literare căutate. Dar și găsite. Gabriel Liiceanu a inventat sau și-a însușit tehnici infailibile de captare a atenției, de acreditare a unei idei, de provocare a unei emoții. El poate fi considerat, printre altele, un maestru al folosirii interogației. Într-o "fiziologie literară" și filosofică, *Meditație despre activist*, scrisă în august 1989, filosoful îl prezintă pe activist ca pe o ființă declasată și, deci, inclasificabilă, ca pe un extraterestru. Stupefacția în fața acestei apariții neumane este exprimată printr-o cascadă de întrebări:

"Ce este în mintea lui? Ce este în mintea lui atunci când răul a îmbătrânit, s-a așezat, se lăfăie, ce este în mintea lui când nu se mai poate amăgi că, o vreme, servește o cauză dreaptă cu mijloace schimonosite? că există dușmani la pândă. Ce este în mintea lui când rămâne singur față în față cu răul pe care l-a slujit, cu victoria lui șleampătă? Când știe că totul a fost o minciună, că el este profitorul, singurul profitor al acestei nelumi?"

La ce se gândește un activist înainte de a adormi?"

De mic copil, orice om este învățat că are *obligatia* să răspundă unei întrebări. Când i se pun întrebări în serie, care îi depășesc capacitatea de a răspunde, el intră într-o stare de alertă morală.

Cu întrebările sale, Gabriel Liiceanu reușește să-l trezească pe cititor din eventuala lui somnolență. Pentru că, în fond, ceea ce îi pretinde nu este unul sau mai multe răspunsuri, ci un grad mai mare de răspundere.

✓ Mircea Zăciu, *Ca o imensă scenă, Transilvania...*, contribuții la cunoașterea și analiza "fenomenului transilvan", Editura Fundațiilor Culturale Române, București, 1996, 502 p., 8500 lei.

✓ Geo Dumitrescu, *Libertatea de a trage cu pușca / The Freedom to Pull the Trigger*, traduceri de Dan Duțescu, prefată de Lucian Raicu, addenda, alte poeme și alți traducători, îngrijirea versiunii engleze: Andrei Bantaș, Editura Cartea Românească, Editura Vinei, București, 1995, 176 p., 10.000 lei.

✓ Al. Paleologu, Stelian Tănase, *Sfidarea memoriei*,

Cărți primite la redacție

convorbiri, aprilie 1988-octombrie 1989, Editura DU Style, București, 1996, 270 p., preț nemenționat.

✓ Augustin Frățilă, *Gramatica morții*, poezii, cu traduceri în limbile engleză, spaniolă, franceză și germană de Florin Bican, Alin Genescu, Gina Argintescu-Amza și Victor Scoradeț, cu desene de Petru Velicu și Vlad Ciobanu, cu câteva cuvinte despre autor de Radu Călin Cristea, Nichita Stănescu, Nicolae Breban, Traian T. Coșovei, Editura Cartea Românească,

București, 1995, 118 p., 1530 lei.

✓ Irina Petras, *Știința morții*, înfățișări ale morții în literatura română, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1995, 196 p., 2856 lei.

✓ Alexandru Dohi, *Calul de febră*, (1980), poeme, cu o prefată de Ion Pop, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1995, 94 p., 1938 lei.

✓ I. I. Russu, *Obârșia tragică a românilor și albanezilor / Der thrakische Ursprung der*

Rumänien und Albanesen, clarificări comparativ-istorice și etnologice, cuvânt înainte și îngrijirea ediției de Mircea Rusu, versiunea în limba germană de Konrad Gündisch, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1995, 212 p., 3900 lei.

✓ I. Schechter, *Manuscrisele de la Marea Moartă*, cu un preaviz de Radu Cosașu și un post-scriptum autobiobibliografic al autorului, Editura Fundației Culturale Române, București, 1996, 158 p., 3990 lei.

✓ Petru Marinescu, *Fata Morgana*, poeme, Editura Vimar, București, 1995, 120 p., 3500 lei.

Mihail Crama sau miturile biologiei

CEE ce se numește, în literatură românească, "generația războiului" reprezintă reacția de inadaptare a unui grup de autori care au răspuns provocării istorice printr-o rezistență lirică. Lirismul lor nu este însă pur, ci purtător de semne ale înclășării cu realul, celele lui, aidoma fagocitelor, împresurând elementele adverse, neutralizându-le, macerându-le. Acest proces constituie, de regulă, substanța poeziei, care a înțeles a-și conserva identitatea într-un mod activ. Astfel, creația în cauză se dovedește a oglindi un conflict, o luptă cu o adversitate externă. Numită sau numai subînțeleasă, aceasta din urmă e prezentă însă ca o tensiune ce justifică poezia, iar nu o funcționalitate (tendințiozitate) a ei. Deosebindu-se de poezia interbelică, detașată, în genere, de relația istorică, plonjind în ontic și în metafizic, producția în cauză se deosebește dramatic și de cea care s-a aflat în solda regimului totalitar. E distanța dintre o dizarmonie firească și o armonie silnică, dintre refuzul moral și pactizarea imorală. "Generația războiului" a cultivat un lirism natural, un soi de *natura naturans* în domeniul poeziei, formă, am putea spune, normală a ei, în condiții de campanie. Frumusețea formală înfățișează atâtea cicatrici și urme ale violenței existențiale, încât deviază foarte frecvent în direcția frumosului urf. La Geo Dumitrescu avem un spectacol de ironie, deci o descărnare a limbajului poetic, redus la schematicismul său expresiv, la liniile sumare ale unei subzistențe defensive. Ben Corlaci e lunatic, pompos spectral, în descendența lui Dimitrie Stelaru, și el un posibil membru al grupului, doar cu puțini ani mai în vîrstă. Cîntecele negre ale lui Ion Caraion au bîntuit, precum un uragan doldora de diformi nori metaforici, spintecați de inombrabile iluminări de-o clipă ale alcătuirii proprii, deasupra unui ținut ce nu le-a putut recepta decât tîrziu și nici pînă azi pe deplin. Începînd cu o suspectă jubi-lație modernă, cu înfrigate senzații subtile, ca de existență intensificată în pragul unei catastrofe, Alexandru Lungu a continuat cu un discurs tot mai esențializat, ascetic, cu o miză transcendentă. E, într-un fel, opusul esențializării prin ironie, deci prin incredulitate, practicate de către autorul *Libertății de-a trage cu pușca*. Să remarcăm, totuși, că fronda geodumitresciană a "prins" cel mai bine pe solul, arid prin dispoziție temperamentală ca și prin pustiire comunistă, al conștiinței tinerilor postbelici, ce i-au adoptat cinismul antilic, de la Marin Sorescu la destui optzeciști.

Mihail Crama se încadrează satisfăcător tabloului generației sale. Izebește în versurile lui un simțămînt de inadaptare la durată, de inconformism temporal. Refractor la epoca de frustrări, dirijisme, violențe, poetul își menține libertatea lăuntrică printr-o atemporalitate care amestecă fantasmagoric timpurile singurătății: "Apocaliptice geruri, / oceanul acela primar... / Ieri, alaltăieri noapte... / Milioane de ani" (*Oul [varianta XVII]*). Timpul se dilată în matca sa, în care se depun aluviunile unui trecut devenit viitor și ale unui viitor devenit trecut, manifestîndu-se drept un garant al reîntoarcerii la lumină. Luminată de eterna reîntoarcere, invocarea mamei are tîlcul constituirii unei perechi caste,

regeneratoare în planul spiritului: "Mamă, / încă milioane de ani - / vin năvălirile lumii; / aștept - / mă ivesc, te ivesți în lumina / necrezutei noastre perechi" (*Oul [varianta XXXIV]*). Presiunea morală duce la o defulare imaginativă. Represiunea declanșează o expansiune cosmică. E o apoteoză gravă a unei substanțe universale, mîngietoare prin imensitate, ca și printr-o elasticitate fabuloasă, pe care simțurile poetului o pot capta. Cele mai îndepărtate momente ale regresiei ating straturile inițiale ale materiei și ale organizării ei întru viață. Victimizat de consecințele evoluției, autorul așteaptă vești asupra originilor: "Doamne, Dumnezeu meu mare!... / Aștept; o să vină / o veste mai mare / despre alcătuirea materiei - / O nevedere, / o colosală vedere, / trimbiți prin care..." (*Ora*). Expiatoarea scufundare în adîncurile timpului e resimțită ca o emoțională scufundare în bios: "Pune-mi mantaua pe umeri- / Voi face de gardă-n noaptea asta, / ca-n tinerețe voi face de gardă / pînă la ziuă, pînă la noapte, / pînă-n veacul ce vine, / pînă-n singele iubitei, pînă-n inima ei" (*Școala militară*). Ori cu o mai mare nervozitate a derizoriului, cu o despletire a concretului "anatomiei lumii", în chip de cheazăie dezmințită: "Ce dragoste a mai fost și asta? / a bătaie de joc? a moarte?... / mai sus de calcaneu, de femur, / de Ileon, Ischion, Pubis, / de toate anatomiiile lumii, de toate, / de centura scapulară, / de fluierul acesta de os / cu care mi-ai fluierat în strămăși" (*Vorbire pe prispa casei*).

Deși menționează, respectuos, "legende", care, "trecînd, îmi sună-n oase / veriga sfîntă-a marilor strămăși", și le separă, scrupulos, de "basme": "Aici sînt basmele românilor. / Dincolo de aceste porți încep legende", îndrăznind chiar a-și schița un "regat" liric, cu un riscant condei shakespearian ("regatul meu de poezie stă / sub semnul-ntineritei mele spițe - / Încoronarea mea veni să curme... / Tu cine ești / cu jertfe mari / cu cerbi, mistreți, uitări și turme?" - *Regatul*), Mihail Crama e mai atent la miturile biologiei. Adică la cele ce, prin mijlocirea simțurilor, grăiesc singelui și umplu de fantasmă instinctele. Fantasmă, aici, austere, exprimînd ascuțita solitudine de început de lume. Ele reflectă înclinarea autorului spre libertate, precum un vis, palpabil în verb, al evadării din timpul său neîndurător, ca și gustul pentru colosal, precum un corectiv al mărginirii și meschinăriei din preajmă. Ele poartă dubla pecete a amintirii de dincolo de amintire și a așteptării de dincolo de așteptare: "Venim - din care lumi? trecînd / peste-oseminte și imperii, / împiedicați de un cuvînt / rostit atunci, aproape cînd... / Și timpul, singur, ca un val / și-acest nisip primordial / și-aceste liniști așteptînd..." (*Venim*). Ca replică la priverile pline de contrafăcuta luminozitate a propagandei, la butaforia kitsch a triumfalismului tot mai isterizat, Mihail Crama se retrage într-un univers preistoric. Așa cum alții scriu o cronică istorică sau pseudoistorică, el scrie o cronică preistorică: "Departă... / Milioane de ani, / al nouălea val al rotirii... / Plesnesc apele lumii - / o, Doamne, / iată-mă-ntors cu capul spre sud- / Ce friguri, ce spaime, ce singur!" (*Oul [varianta XXX]*). Dar mitul biologic cel mai pătrunzător e

frigul. Mit strecurat din cea mai profundă vechime organică și încărcat de un simbolism al rezistenței vitale invincibile. Capabil a se modela sub mîna aspră a meșterului ca o plastilină, pentru a marca destinul: "Cum a fost, cum n-a fost / am înghețat în drumul către soartă" (*Autobiografie*). Sau un sabat înfricoșător mai cu seamă prin imprezibilul său, pe care individul dedat cu suferința epocală îl percepe înainte de orice: "Cutremură-se ființa din mine, / de marele sabat care vine. / Delaltăieri seară, de mîine, / un frig pregătitor pentru toate" (*Ceasul*). Ori un frig matematizant: "Eram gol / în fața matematicii primare... / Cum de-ai putut să mă lași / în frigul acesta enorm, / printre marii nămeți de zăpadă?" (*N-ai venit*). Ori ca o siberiană tulburare a identității...: "Și parcă-s eu și gerul ne îngheață / Și parcă ești, și parcă nu, și parcă vii, / și pasul Tău pe oase sfărîmate" (*Vedenia*). Ori o sugestie a dogmei-viscol ce-i adoarme, în nămeții săi letali, pe captivi: "Un viscol zguduind enorm... / Te caut încă - unde ești? / de partea dogmei-n care dorm" (*Somn*). Întreita întropie figurată prin frigul cosmic, organic și moral, indică acest factor drept măsură a decepției ființei, uriașă și irezolvabilă decepție, răsfrîntă asupra climatului unei societăți și răsfrîngîndu-se neîndoios asupra acestuia, ca o sancțiune a artistului.

De la Bacovia încoace, nici un poet al nostru n-a mărturisit cu o mai mare insistență asupra golului, pustiului, "frigului apocaliptic" ce invadează ființa dintr-o preistorie, de data aceasta actualizată în real, precum Mihail Crama. Dacă bardul *Scinteilor galbene* își grefa viziunea pe generalitatea condiției umane, poetul de care ne ocupăm acum o pune în raport cu particularitatea unei experiențe istorice

anume. Avem a face cu un câștig sau cu o pierdere pentru poezie? Întrebarea nu credem că are sens, întrucît valențele absolute și cele relative ale poeziei nu se exclud, ci se completează. E o chestiune de interpretare. În măsura în care G. Călinescu își surprindea cititorii - îmi amintesc cît de intrigat se arăta Blaga de această "găselniță" critică - așezînd poezia lui Goga într-o perspectivă vastă, hermetică și dantescă, socotind că jalea ei "a rămas pură, desfăcută de conținutul politic", de ce n-ar fi cu puțință și operația inversă, a des-cifrării unei producții prin supunerea prezumatei sale abstracțiuni unui cod al concretului social-politic în care s-a născut? Esteticul poate fi aproximat printr-un joc de perspective, printr-o alternanță de dimensiuni. Depărtarea și apropierea colaborează spre a-l revela. Nimic din ce-i omenesc nu e străin așa-zisei "dezumanizări" estetice, care vorbește despre eternitate adresîndu-se omului efemer, și, deopotrivă, despre efemer, adresîndu-se omului etern. Stihurile lui Mihail Crama au aerul unor desene rupestre, scrijelite dens, cu stîngace migală, asemenea celor din Altamira, însă pe pereții unei grote ce-a fost construită de contemporanii noștri, reîntorși, cu funestă patimă, în barbarie.

EDITURA NEMIRA prezintă

DE LA UN CASTEL LA ALTUL

de Louis-Ferdinand Céline
Colecția BABEL. Traducere de Irina Negrea.
Prefată și aparat critic de Henri Godard.
384 pag, 8000 lei

Ultimele trei romane din monumentală operă celiniană -- *De la un castel la altul* (1957), *Nord* (1960) și *Rigodon* (apărut postum, în 1964) --, așa-numita "trilogie germană", își arată din ce în ce mai mult importanța pentru literatura secolului XX, dezvăluindu-și, sub aparatele notației imediate, construcția complexă.

"*De la un castel la altul* este un roman autobiografic acerb. Céline își transcende aici mizeria personală și se înfățișează în postura unui erou picaresc, țap ispășitor pentru întreaga dezonoare a contemporanilor săi culpabilizati." (*New York Times Book Review*)

De la *Călătoria la capătul nopții* (1932) și până la acest savant modulul cântec de lebedă, Céline n-a încetat să ne șoșească. "El nu este un scriitor de muzeu, de academie... Opera sa iscă scandal și patimă...", nota unul dintre biografi săi, Francois Gibault.

CLUBUL CĂRȚII NEMIRA C.P. 26 - 38 BUCUREȘTI

Dorin PLOSCARU

De pe coperta cărții sale de debut, *Să mori primăvara*, apărută la finele lui '95 la Casa de editură *Panteon* al cărei director fondator este poetul Daniel Corbu, transcriu pentru cititorii noștri cele câteva date biobibliografice referitoare la autorul poemelor tipărite în pagina de față: *Dorin Ploscaru s-a născut la 21 iulie 1959, în comuna Podoleni, județul Neamț. Licențiat al Facultății de Teologie, Iași, promoția 1993. Preot în Talpa - Hlăpești, Neamț. Publică în principalele reviste literare din țară.* Lectorul cărții fiind poetul Vasile Baghiu, într-o convorbire telefonică acesta m-a întrebat, emoționat, ce părere am despre debutul bunului său prieten. Cu drag i-am spus că-mi place, neascunzându-i însă că m-aș fi așteptat să aibă un sumar ceva mai numeros, poetul scriind de-a lungul ultimilor ani zeci de poeme bogate și pline de sufletul său, pe care mi le-a trimis și mie. Sigur că într-un volum de debut nu poate încăpea totul. Selecția făcută de Vasile Baghiu este un lucru bine judecat și cântărit. Eu însă am simțit frustrarea celui care, cunoscând bine poemele lui Dorin Ploscaru, am contemplat sentimental absența celor care n-au încăput. Dorin Ploscaru are vocația prieteniei, a iubirii de oameni, scrie pentru oameni, iubește cu pasiune muzica și pe Dumnezeu. Dintre poemele mai vechi și mai noi pe care mi le-a tot trimis în ultimul timp, am ales numai câteva, cu același sentiment de frustrare că într-o pagină de revistă nu poate încăpea totul. Sper din tot sufletul să fi ales un ceas bun atât pentru autor cât și pentru cititor. (C.B.)

arderea manuscriselor

fintîna aceea din pădure, pe
șoseaua ce duce în Babilon,
Sfîntul Andrei
este ziua în care se aruncă zarurile
lupii ies din păduri, jigăriți, sînt
aproape mort de fericire, îmi
vine să ard acum, tot
ce am scris, nu mi-a mai rămas decît inima
doar inima sub cerul acesta de toamnă
pustiu, plumburiu și durerile ascuțite de
ochi. Înții decembrie va fi mîine, pînă atunci
rămînem în ghetoul muncitoresc, lagăr
socialist, cu aceleași tapete "fumatul interzis",
cofetării colbăite, de ce plînge mereu Laura lui
Petrarca? toate șinele și căile ferate ce au
trecut-o din țara ei în "țară streină", să fie
dinamitate. copii nedorîți ca pe o bilă grea de
oțel, zîmbetul ca un halat alb, pășim pe holuri
tăcute, într-un spațiu sanct, academic, din
catedrală în Universitate, sub
arcade și stîlpi de marmură își fac
rîndunelele cuiburi, ghettouri și
sirene muncitorești, dimineți și autobuze-ncărcate
de darea în folosință a troleibuzului. Arderea
manuscriselor în vis mi se-nîmplă tot mai ades
să aud, să văd veșnicia.

Zile și nopți în fața mesei pe
care-mi mănînc pîinea, aud umblîndu-mi
prin creiri icterul,
mă sperni, mă pipăi,
stau și-nvîrt roata cu spîțe 'napoi,
stau și las așa ca pe o ruletă rusească,
cifra unde se va opri

pînă la mine răzbate aroma ceaiului, care
îmi vindecă măruntaiele de ciroză,
mă chinui să răsucesc funia în
două, abia am adormit, mă năpădesc
visele cu sirene
îmi încarc lăzile cu manuscrise să plec
în Siberia, acolo am să le dau foc
nimic, nici o urmă, singur doar cu tusea
hepatică, înhămată la sania
epilepsiei, mă duce acolo-n străfunduri
de lume, Arhanghelsk și Novosibirsk
mă chinui să răsucesc funia
în două, abia am adormit, mă năpădesc
visele cu sirene
îmi reprim toate poftele, în șiruri muncitorii,
negre și gri, uzine. acest lucru mi-amîntește
de tata, bucuros, cu un mers legănat, parcă
înotînd, înghițea zi de zi tone de aer bolnav
trafîndu-se cu lapte degresat.
lîngă prezervativ în poșeta ei, un batic
de mătase

scrisori către grațian, așa-ți storci
vlaga pe ultima carte, pleci la pască
și citești romane, s-a făcut ora cinci
dimineața, ceaiul a ruginit în porțelanuri fine
de China. "Stăpînirea perfectă a tehnicii
puseului".

6 România literară

filosofia emergenței, cam eterogen,
cam eterogen, îmi repetă blînd îngerul în pîlnia
patefonului.

dialog despre fenomenologia fericirii

Privesc oamenii cum pășesc, cum vorbesc,
cum se pierd în depărtare cum scuipă
cuvintele ca pe simburi mă gîndesc la
circumvoluțiuni, cîte popoare barbare sînt
în sîngele nostru, reiau din nou, reiau și revin
la statul de a fi domestic, sălbăticia nu
folosește la nimic nu are nici un sens

Dialog despre fenomenologia fericirii
un ax și un lagăr, tipătul tot mai des
al locomotivei, strigăt isteric al fetei
bolnave, mergere grăbită prin pîcla țîrzie
de noiembrie.

norii

Demult, foarte de demult priveam
munții în depărtare
ca pe niște călăreți fără cap,
în ceața depărtată.
întindeam mîna, voiam să-i ajung,
demult, foarte de demult,
norii erau ca niște plini,
norii care se plimbau, încolo și-ncoace,
în timp ce ochii mei stăteau nemișcați
urmărindu-i

demult, foarte de demult îmi
descîlceam plasele, năvoadele de prins
pește, din jurul trupului și-al picioarelor,
milul, în mîl îmi înfundam gleznele,
era răcoros, credeam că voi fi înghițit
de iezer
peștii se zbăteau argintii-aurii
în ochiurile năvoadelor
fețele noastre erau leoarcă de transpirație,
dopurile de lemn pluteau deasupra apei,
eram fericiti și cădeam istoviți
pe mal, unde ne aștepta iarba cea albastră
îmi umblă niște păsări de pradă
prin sînge
să șezi pe iarbă, în iarbă,
aici pe pămînt,
"icoanele sînt atît de aproape de noi".

doar lacrimile îmi umblă prin trup

am muțit, mi s-a împleticit limba
ochii au căzut în adînc de trup
rezemat de zid, sprijinit cu mîna
de pietre,
Doamne, mîinile reci au înțepenit,
s-au prefăcut în copaci
degetele nu le pot mișca,

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Viata e un leuștean de fericire (Tangou)

*C*ĂTA frunzoasă și șerpuitoare, falni-
că birfă a vechilor ziduri, iedera născo-
cea hîrjoane istorice, năvăliri vegetale, zîzaniei cu
franș, chilipiruri de izuri și patimi, umezeli,
cîrtea alegră pe muchii de turnuri în crenelul
cărora se obrăzniceau smerit, rozbombați de
așteptare, bursuflați de suspin, sîinii burgunzi ai
Iubitei Ideale. Dîrdîiam de emoții, departe, peste
mirări și întrebări fără răspuns, în zorii uzați ai
unei țări cu fluturi scopiți, nemaibătînd darabana
în aerul rar, scortos de scrobeală, obijduind flori
rămuroase cu biciul (altfel inutil!), dezamăgind
amoriuri cusute țicnit cu ață bleu-gris-perle-pai-
jandarm, desfigurînd, oh!, peisagiul romantic al
sufletelor noastre colorate viclean de pictori mai
breji decît îngerii groși, doborîți, dați de-a
berbeleacu, încă duhnind a fruct opărit, din raiul
de baștină. Melcii lipiți pe pereți, timbrați pe
scrisori, turtiți pe dovleci, lîngă vrejuri, ne
faceau și molii, și naivi, și rotunzi în lumina
severă. Dar asta nu era totul! Apăreau moco-
fanii, cărăușii, întemeietorii, groparii!! Baloturi
de turbă, chirpici bîlbîiți, stive de rîme putride,
schelete de crin, butoaie cu doagele-n lepră,
pietre de moară și de ficat, stupi degenerați, tra-
verse, burlane fatale înghesuiau, clădeau,
închegau în mortare, voioși și fuduli, trăgînd cîte
o dușcă de moare de varză, de zer, de apă subțire
de var, sorbind dintr-o baltă de-azur, uriașă,
chiar visul!, păpînd papanașul final...

doar lacrimile îmi umblă prin
trup, doar lacrimi, doar focuri
aprinse pe dealuri în noapte de Logos

doar lacrimile îmi umblă prin trup
doar ele clipeșc, ferestre bolnave
în trup muribund în trup de piatră
marmoră de Carrara,
în care stau adunat, ca un mort, mut
ca un munte.

Peștera Sfîntului Ioan Iacob

Vinul negru străbătea sufletul
alb, lăsînd în urmă
o dîră roșie-neagră
îi pătrundea fiecare celulă
tăria strugurilor, soarele podgoriei
porumbeii au gurgurit cu gușele lor
apoi au zburat din fața peșterii Sfîntului
Ioan Iacob,
vinul negru se prelinge peste nămeții
de alb, fiecare celulă, fagur de miere
țese la un război nevăzut o pînză de aur.

Portret

El și-a făcut poze în
cele mai frumoase cămăși,
toate, erau deschiate la gît
să poată ieși, să poată intra,
îngerul
el a făcut din viața lui pușcărie
și academie
și-a zdrobit genunchii
de piatră
acestei vieți, și-a mîncat
tinerețile în cazărmi
săpînd șanțuri,
în vacanțe
pentru a-și plăti taxele și
cărțile
cum să-l acuzi tu pe
el
care a scris cu viața sa
de fiecare zi, o istorie
a suferinței, cărămidă cu
cărămidă, ca o stradă pavată
bucată cu bucată, cuburi
de granit, cuburi din carnea lui
peste care trece
acum în sunet dalb
trăsura poeziei.

Istoria cu arhive sau fără (I)

VLADIMIR Bukovsky este - cine n-o știe? - cel mai important disident rus după Soljenițin. Condamnat în 1967 la 3 ani închisoare, apoi în 1972 la 12 ani de lagăr și spital psihiatric, rezistența sa fizică și morală ating un atare nivel de îndârjire încât Kremlinul, somat de opinia publică apuseană să-l elibereze, nu se sfiește să reclame, ca monedă de schimb, pe secretarul general la PC-ului chilian, Luis Corvalan. În străinătate, Bukovsky nu se va mulțumi să publice cărți (mărturii, polemici, comentarii, analize) ci, spre a trezi un Occident ce i se pare în cel mai bun caz somnolent, va înființa și o Internațională a Rezistenței.

Imediat după puciul de la Moscova, în 1991, se întoarce în Rusia spre a organiza un proces al comunismului. Speranța, dezisă firește, stăruie în titlul recentului său volum de vreo 600 de pagini, *Jugement à Moscou* (Ed. Robert Laffont, 1995). În cursul unei dezbatere la televiziunea moscovită cu noul șef al KGB-ului, Bukovsky explică ce înțelege prin acest Nürnberg al comunismului în care nu dorea, evident, să fie implicați toți membrii de partid, nici măcar toți informatorii. Calculând aproximativ că cel puțin un sovietic din 20 denunțase, pedepsirea unui număr atât de mare de oameni ar fi însemnat, cum singur o recunoaște - crearea "unui nou Gulag". *Răzbu-narea* nefiind de dorit, Bukovsky, ca mai toți cei ce-au reclamat un atare proces, propune să fie pusă la temelie noii societăți: *remușcarea*. Rămânea deci - scrie el - să fie judecat sistemul cu toate crimele sale, iar de con-

damnat să nu fie condamnați decât "capii răutăților". Deși primele reacții - la nivel de putere - sunt departe de a fi entuziaste, Bukovsky stăruie în nădejdea de a avea acces la arhivele KGB. Or, din ordinul lui Elțin arhivele redevin în 1992 "secret de stat". Nu-i mai rămâne lui Bukovsky decât să se întoarcă la Cambridge cu impresia că nu mai e nimic de făcut.

Dacă istoria nu se poate scrie fără arhive, ea se manifestă, la modul neașteptat și în cazul de față chiar paradoxal. În primăvara lui 1992, fostul partid comunist interzis prin decret de Elțin, îi intentează un proces. Fără precedent: vechii comuniști contra celor noi, dezbărați de vechea doctrină dar provenind din aceeași nomenclatură, judecătorii fiind ei înșiși comuniști, iar codul penal după care se judecă așijderea. Pentru a rupe acest cerc prea vicios, pîrții elținieni fac apel la un martor fără pată, la anti-comunistul prin excelență: Bukovsky. De unde și subtitlul actualului volum: *Un disident în arhivele Kremlinului*. Deoarece Bukovsky acceptă cu o singură condiție: să aibă acces la arhivele Comitetului Central, spre care erau transmise toate rapoartele KGB-ului. Noii stăpâni de la Kremlin acordă lui Bukovsky dreptul de a consulta dosarele, de a lua note, dar nu și de a fotocopia. Paznicii de la aparatele de fotocopiat și arhivarii sunt seduși de o mică minune a tehnicii japoneze cu care s-a prezentat fostul disident: un computer de buzunar cu un scanner. În timp ce Bukovsky se preface a lua conștiincios note, de fapt fotografiază cu scannerul documentele și le introduce în computer. Până să-și dea

seama supraveghetorii, sute, mii de pagini de primă însemnătate sunt înmagazinate în memoria aparatului.

Bukovsky se înapoiază în Occident gata să întoarcă pe dos câteva din versiunile admise ale istoriei contemporane. Trece dintr-o redacție de ziar într-alta. Peste tot, același răspuns: "So what? Who cares?"

De mai multă vreme mînios pe un Occident ce i se pare responsabil, prin sprijinul entuziast adus lui Goraciov, de eșecul tranziției spre democrație, Bukovsky dă adăpost principalelor piese de arhivă în această *Judecată la Moscova*, scrisă într-o stare de furie atât de deplină încât ceea ce fusese rigoare convingătoare și umor feroce în volumele sale precedente (...et le vent reprend ses tours sau *Cette lancinante douleur de la liberté*), se deslănțează aici în imprecatii repetitive și nu rareori sumare, în orice caz, sfidând nuanța și cultivând amalgamul. Dar chiar atunci când ironia se transformă în tipăt, iar analiza în verdict, "Judecata" lui Bukovsky rămâne un document capital, fără de care cu greu s-ar mai putea descrie, analiza, comenta comunismul.

Istoria a fost scrisă, de pildă așa: Jaruzelski a declarat starea de război ca nu cumva să intervină militar Kremlinul în Polonia. Astfel, s-a apărut generalul polonez și bănuim că doar din această pricină un disident ca Adam Michnik s-a împăcat în final cu el și s-au prezentat braț la braț la televiziunea franceză (secvență deosebit de penibilă: au trecut vreo doi-trei ani de atunci și tot n-am șters-o de pe rețină). Reiese din dezbaterile

Comitetului Central că, în nici un caz, Moscova nu pregătea vreo intervenție militară și că Jaruzelski o știa: fusese deja refuzat când reclamase trimiterea de trupe sovietice. Într-una din aceste reuniuni, Andropov afirma: "Fruntașii polonezi spun mereu că vor să facă apel la țările surori. Noi trebuie să rămânem fermi pe aceeași poziție: nu ne trimitem trupele în Polonia". La 10 decembrie 1981, cu câteva zile înaintea proclamării stării de război în Polonia, Andropov insistă la o altă reuniune a Biroului politic: "Nu putem să riscăm. Nu suntem dispuși să trimitem trupe în Polonia. Dacă Polonia ar cădea sub dominația lui Solidarnosc, ar fi un lucru. Cu totul altul însă, dacă țările capitaliste s-ar năpusti asupra Uniunii Sovietice". Și Bukovsky comentează: "Iată deci că Andropov ar fi acceptat ideea unui posibil triumf al lui Solidarnosc și chiar o retragere tactică spre a salva URSS". Fie Andropov, știind prea bine că Occidentul nu se va "năpusti" în nici un caz asupra Uniunii Sovietice, voia să-și sperie colegii din Biroul politic, fie manipulatorii din KGB sfârșiseră prin a fi manipulați de propriile lor fantasmе.

Vom insista data viitoare asupra altor revelații fiindcă ele arată de ce nu se va putea înfăptui nici în România o reală tranziție atâta vreme cât, interzise publicului, arhivele, machiate sau nu, în orice caz incontrolabile, slujesc ca armă de șantaj sau de dezinformare, amestecând adevărul cu minciuna, și până la sfârșit încălcându-le inextricabil.

PĂCATELE LIMBII

de Rodica
Zafiu

Ierarhii

TERMENII prin care vorbitorii desemnează treptele ierarhice dintr-o societate sînt schimbători și, tocmai de aceea, semnificativi. Istoria noastră mai recentă furnizează cîteva exemple de concurență sau de substituție a formulelor cu care sînt numite pozițiile scării sociale. În ultimele decenii ale regimului comunist, un cuvînt foarte răspîndit în vorbirea curentă pentru a desemna pe deținătorul de putere și de avantaje era *ștab*. Dictionarele au înregistrat sensul mai nou al substantivului, care apărea în DEX (1975), cu indicația "familiar", ca "persoană de vază pe plan social; șef, conducător"; iar în MDE (*Micul dicționar enciclopedic*, ediția a II-a, 1978) - ca "(familiar) șef". Conotațiile negative ale termenului nu erau în genere marcate în dicționare; în DLR (*Dicționarul limbii române, Litera Ș*, 1978) se simțea totuși o oarecare tensiune între paranteza explicativă - "(familiar, adesea ironic)" - și definiția neutră, limitativă - "persoană care face parte din conducerea unei instituții, a unei organizații etc.". Citatele oferite de dicționar pentru a ilustra acest sens sînt din anii '50; li se pot adăuga unele mai recente: "o să se bage ștabii în fața noastră iar noi o să ne uităm ca proștii" (I. Anghel Mănăstire, *Noaptea nu*

se împușcă, ediția a doua, 1990, 37); "ruda săracă a unei familii cu colonei și ștabi civili" (S. Tănase, *Corpuri de iluminat*, 1990, 170); "ștabii de la Uniune" (Paul Goma, *Bonifacia*, 1991, 7) etc. Cuvîntul existase mai înainte în română ca termen militar; e de origine germană, dar a fost preluat, se pare, prin filieră rusă, în vremea războaielor ruso-turce și mai ales a Regulamentului Organic, cu sururile de "stat major" - și în sintagme ca *ștab major*, *ștabul oștirii*, *marele ștab domnesc* etc. - și de "ofițer de stat major", "ofițer superior" (*ștab ofițer*). Indiferent de fazele exacte ale evoluției sale semantice (integral internă sau suferind poate și o influență externă?), cuvîntul se potrivea, prin originea sa militară, unei ierarhii totalitare. Sinonimia cu "șef" a fost desigur doar parțială; *ștab* nu poate să apară în contextele în care celălalt cuvînt funcționează ca termen de relație ("șeful tău"), ci a fost folosit pentru a desemna mai curînd "categoria de șef". Răspîndirea cuvîntului în registrul colocvial e dovedită și de existența unor derivate, neînregistrate de dicționare: *ștăbuleț*, *ștăbime* și chiar, mai rar, *ștăbăraie* (ultimul, cu sufix colectiv și peiorativ, în "Cuvîntul", 14, 1990, 5).

Or, e interesant că după 1989 cuvîntul a suferit o dublă înlocuire: ca termen de istorie recentă și ca

termen al conversației cotidiene. Pentru a desemna retroactiv pozițiile superioare din ierarhia regimului comunist au fost preferați termeni ca *nomenclaturist* și *nomenclatură*, iar pentru noile ierarhii s-au impus treptat alte formule de desemnare. Am impresia că *ștab* a căzut în desuetudine, fiind evitat atît în referirile la trecut, cît și în discursul despre situația prezentă. Probabil că *nomenclatură*, preluat din analizele occidentale asupra fenomenului comunist, a fost simțit ca aducînd o anume distanțare - cu efect de teoretizare sau de acuzare - în vreme ce *ștab* căpătase, chiar prin uzul său ironic, o conotație de "participare", de acceptare.

Cît privește noile formule, ele sînt, din fericire, mai multe, reflectînd atît o incipientă multiplicare a ierarhiilor, cît și variațiile de perspectivă sau de registru al vorbirii. Amintesc doar cîteva - care merită oricum o discuție mai amănunțită: "*mai marii*", "*guvernanții*", "*Puterea*", "*puternicii*", "*potențați*", "*cei de sus*", "*persoanele înalte*", "*zeii*" (formule desemnînd, mai ales în stilul jurnalist, pe deținătorii de putere politică); "*îmbogățiți*", "*privatizați*", "*magnați*", "*noii capitaliști*" (deținătorii de putere economică); "*lumea bună*", "*elita*" (deținătorii de autoritate socială) etc.

C. STERE

Viața Românească - S

Jean Bart, D. D. Pătrășcanu, Goga, Coșbuc, Iosif, D. Anghel, Spiridon Popescu, Gheorghe din Moldova și câțiva notorii oameni de știință (dr. Paul Bujor, dr. Ion Cantacuzino, D. Voinov, S. Irimescu). S-a alcătuit, în pripă, o asociație de proprietari (erau 14 la număr) care au contribuit bănește, grosul sumei dându-l Stere (din fondurile primite - a consemnat mai târziu, aflând faptul, Maiorescu în jurnalul său - pentru pregătirea revistei de la Chișinău). S-au făcut demersuri stăruitoare și pen-

tru cooptarea unor "prenume-rați", cu titlul de viitori abonați, folosindu-se, în acest scop, lista abonaților ziarului liberal *Voința națională*.

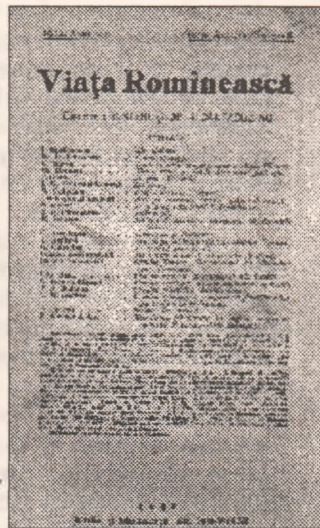
După atîta zburcuc, rezultatele au fost spectaculoase. Numărul inaugural - conceput cu tact, pricepere și diplomatie. În sumar schițe și articole de N. Gane, Vlahuță, Paul Bujor, Al. Philippide, Arthur Stavri, Stere - cu pseudonimul C. Sărcăleanu -, Ibrăileanu, Sadoveanu, Const. Botez, rubrica "Miscellanea" (devenită apoi vestită și foarte temută), variate cronici (literară, științifică, pedagogică, internă, externă), o bogată secțiune de recenzii de cărți și reviste din țară și din străinătate ("revista revistelor"), o rubrică "mișcarea intelectuală în străinătate" și bibliografie. Totul redactat cu seriozitate, vocație, bunăcredință, demonstrând informație și spirit critic. Publicistica românească nu mai cunoscuse o astfel de revistă. Depășea, prin structură și fizionomie, chiar și *Convorbirile literare* din epoca lor glorioasă. Publicul intelectual din țară, citind cele 150 de pagini ale revistei format cartă (am uitat să spun că titlul era scris *Viața Românească* și nimeni, în epocă, n-a îndrăznit să articuleze enormitatea acuzatoare că aceasta ar fi fost un atentat la limba română), avea sentimentul că are înaintea un număr din *Mercur de France* sau *Revue de Deux Mondes*. Vlahuță, exultant, și-a comunicat, atunci, opinia: "Hotărât e cea mai bună revistă din câte s-au încercat la noi și e așa de interesantă și minunat scrisă, c-ar putea să facă cinste oricărei țări civilizate". Iar Sadoveanu declara bucurios: "Revista mi-a făcut negreșit o foarte bună impresie. Chipul cum e făcută și cuprinsul o fac să fie cea dintâi revistă europeană la noi".

Revista ieșeană prezintă, chiar de la numărul inaugural, ciudățenia de a-și fi fixat fizionomia din capul locului. Începînd cu formula grafică, structura revistei (rubricile permanente), direcția și orientarea, totul este așezat pe piloni fermi de pe acum. Nici un tremur de debutant, care să fie eliminat, apoi, de procesul maturății, nu poate fi detectat aici. Revista ieșea în lume, din capul locului, matură, fermă și sigură pe sine. Variația va fi apoi conferită de noile contingente de colaboratori. Dar și aceștia își vor înscrie colaborările în structura fixată a rubricilor existente și în linia generală a publicației. Directori, anunțați pe copertă, erau C. Stere și Paul Bujor (de la nr. 5 al anului 1907, dr. Ion Cantacuzino). Secretarul literar, G. Ibrăileanu, neanunțat pe copertă, era însă, aici, factotum, nimic neplecînd la cules și la tipar, fără a trece, mai înainte, prin veghea atentă a criticului care a

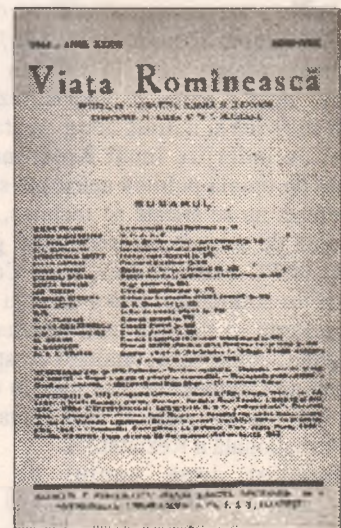
DIN FERICIRE, există, la noi, și acte de cultură care au parte de beneficiul marei durate. Aici, unde mai toate, în spațiul culturii, încep frumos și promițător dar eșuează, repede, penibil, am avut parte și de acte de cultură sortite longevității. Așa e cazul, fericit, al revistei *Viața Românească*, început în martie 1906 și care s-a bucurat de o apariție aproape neîntreruptă (excepție, anii celor două războaie mondiale și anii 1947-1948) timp de, aproape uimitor, nouăzeci de ani. E un record de longevitate, depășit numai de colecția "Biblioteca pentru toți", care și-a sărbătorit, anul trecut, centenarul.

Există, despre începutul *Vieții Românești*, o versiune literaturizată a lui Const. Stere, povestită în 1933 (*Cum am devenit director al "Vieții Românești"*), care relatează de somația imperativă a lui Ibrăileanu pentru întemeierea unei reviste. Incidentul narat, dacă s-a petrecut, a avut loc, probabil, la sfîrșitul lui noiembrie 1905. În decembrie 1905 și pînă prin martie 1906 Stere a fost plecat în Basarabia, cu misiunea, primită din partea șefului guvernului conservator (dar cu acordul lui Ionel Brătianu), de a oțeli politic conștiințele românești (era în perioada liberalizării, în Rusia, de după revoluția din 1905) și a pregăti o gazetă românească în alfabet chirilic, care s-a numit chiar *Basarabia*. Stere și-a dat acordul pentru apariția unei reviste literar-culturale la Iași. Dar greul muncii pregătitoare l-a dus Ibrăileanu și câțiva prieteni devotați, care nu au imaginat numai primul număr dar arhitectonica, fizionomia publicației. Iar Stere, mereu informat și chestionat, aviza în scurte epistole sau oral în rezezi deplasări la Iași. S-au păstrat scrisorile purtate între Ibrăileanu și Stere (care, aflat la Chișinău, mai apărea cum spuneam, meteoric, prin Iași) pentru fixarea sumarului primului număr, pentru denumirea revistei și cooptarea unui codirector pentru partea științifică, asigurarea unor colaboratori potențiali și alte detalii mult importante. Orientarea revistei, sub raport ideologic și politic, a dat-o Stere, cu acordul firesc al lui Ibrăileanu. Nu a fost nevoie de o înțelegere formală pentru că amîndoi prietenii, intrați, în 1899, în Partidul Național Liberal, nureau aceleași convingeri democratice, voind să creeze o revistă lunară independentă (și față de P.N.L.) care să militeze pentru reformarea fenomenului românesc, anacronic sub raportul structurii proprietății funciare și al dreptului țărănimii la expresie politică. S-au obținut promisiuni certe de colaborare din partea lui N. Gane, Vlahuță, Sadoveanu, Brătescu-Voinești,

"Viața Românească"

Număr din Iulie-august 1912. Directori: C. Stere și dr. I. Cantacuzino.

Număr din noiembrie 1944, primul după întreruperea apariției în al războiului. Directori: M. Ralea și D. I. Suchlanu.

foșt, pînă în 1933, cum s-a spus, sufletul în sens anatomic al acestei prestigioase reviste. Să adaug că revista s-a tras inițial în 2 000 de exemplare și că, la cererea librarilor, a mai fost tipărit, din acest număr inaugural, un tiraj suplimentar. În iulie 1906 revista avea 1800 de abonați iar prin librării se mai vindeau 800 de exemplare. Tirajul era de 2 700 de exemplare și se prevedea o creștere a numărului de abonamente. Primul an financiar s-a încheiat cu beneficii, după ce i s-a restituit lui C. Stere suma investită pentru apariție. În 1908 tirajul era 3200-3400 de exemplare, toate vîndute. Și, fapt important, revista ieșeană remunera excelent colaboratorii. Lui Sadoveanu (s-au păstrat acte și scrisori probante) i se plătea, în 1907, 400 de lei pentru un roman și 100 de lei pentru o nuvelă sau schiță iar lui Goga 150 de lei pentru o poezie. Adversarii revistei au afirmat, atunci, că revista era finanțată de P.N.L. E neadevărat, socotelile, mai toate, ținute de Ioan Botez, profesor de engleză și director al băncii "Moldova", păstrate la B. A. R., dovedind că revista se autofinanța perfect și, în destui ani, recolta chiar beneficii. De altfel, Stere ținea, avea nevoie pentru tactica sa de om politic, să aibă o revistă independentă, cu ajutorul căreia să poată talona chiar anumite centre de influență din conducerea P.N.L. în favoarea doctrinei sale poporaniste. Revista era făcută de un grup de prieteni, mai nimeni neprimind salariu, cu excepția, din 1912, a lui Topârceanu și Sevastos care n-aveau alt venit. Ceilalți munceau, inclusiv pentru treburi administrative plicticoase și de hamalic, benevol. Și totul într-o atmosferă camaraderască, devotată și fără ifose.

PÎNĂ la primul război mondial, revista, spre care au venit mai toți scriitorii importanți ai țării, a militat, pe plan socio-politic, pentru poporanism și reformele necesare organismului românesc, iar, în ordinea literar-estetică, pentru specific național. Nimic din acest spirit doctrinar democratic nu se așeza ca o stavilă în calea esteticului, respectat ca o instanță suverană. Singura doleanță a lui Ibrăileanu era ca o operă literară să nu-l batjoco-

rească pe țaran, oricum umi condiția sa socială. Altfel, nu se c cazuri cînd doctrinarul (sau eti etnicul) să fi obturat esteticul. De tocmai, mai toți scriitorii din cons *Sămănătorului*, în frunte cu Sado au trecut, spre nepotolita iritare a Iorga, la *Viața Românească*, colab aici, activ. De fapt, idealurile lor s și naționale erau chiar mai bine slu revista ieșeană, prin demofilia ma apăsată înfinit mai adecvat decît l blicațiile sămănătoriste. Dezidu național nu devenea, aici, nicioda dincolo, naționalism xenofob și semit iar drepturile țăranilor apărate, excelent, de Stere în repede devenită faimoasă, "Cr Internă". După ce se ridicase îmr "țării de latifundii" și arătase cu formaseră latifundiile", evider "cauzele mișcărilor agrare", rev asupra temei "mizeria țăranimii și tizarea proprietății", relevînd daloasa disparitate în regimul prietății funciare. Să extrag din dens studiu, apărut în numărul d nuarie 1908, un fragment caracte "Categoria muncii e reprezentată prin țărani. Prin urmare, dacă e ad că țăranimea se ruinează, că e cons să-și mărginească chiar, cum am i hrana ei principală la porumb, și t silită să-și înstrăineze treptat cap vitele sale de muncă, apoi aceas poate însemna decît că partea țără în venitul național este tot mai n Întrucît întregul venit național a într-un moment oarecare, se prezii o valoare determinată, creșterea cuvenite țăranimii nu se poate face pe seama celorlalte categorii. Adic cazul nostru, îmbunătățirea stării m ale a țăranilor, creșterea părții lor tive la venitul național, înse: scăderea părților lor relative cu din acest venit proprietarilor, ca r pămîntului, sau arendașilor ca repi tanți ai capitalului."

Revista a trecut printr-o perioa eclipsă în anii neutralității (1914-1 cînd, Stere, ca exponent al năzuiri Basarabiei, nu a fost de acord cu a României la Antanta. Pentru el A însemna Rusia și, deci, continuarea jugării Basarabiei. Această atitu

de ani de la întemeiere

în epoci diferite

67. Direc-
tor Redactor

Numărul 5 din 1988. Revista
este condusă de un consiliu de
redacție coordonat de Alexan-
dru Balaci.

Actuala *Viața Românească*.
Redactor șef: Cezar Baltag.

primată limpede de Stere în rubrica sa "în carnetul unui solitar", a instalat revista într-o poziție contrară spiritului politic general, favorabil Antantei. Apoi, în timpul războiului, revista și-a susținut apariția. După război, Ibrăileanu prietenii lui (Stere era, în exil, în vechea), au scos, o vreme, revista *semnări literare*. Dar se căutau, figurat, soluții pentru reparația *Vieții românești*. S-a apelat la sprijinul financiar al unui bogătaş ieșean, apoi la cel al unor mari bancheri (Aristide Blank, Mercovitz, Gr. Coandă). Toate aceste proiecte au eșuat. Atunci, prin energia D. D. Pătrășcanu, mutat la București, fost constituită "Asociația literară și științifică *Viața Românească*". Contribuții erau câteva mici bănci din Iași (Pitești, Focșani, Cluj, Sibiu, Mășoara, Banca Moldovei din Iași) și vechii și noii colaboratori ai revistei, care au achiziționat, după puteri, un număr de acțiuni. Revista a reapărut la 1 martie 1920 (în 1906, primul număr fusese tot în luna martie) și prima notă la "Miscellanea" vestea evenimentul: "Conduși de același spirit democratic, aceeași dorință de a sluji morala și omului, apărători mai presus de orice libertății de gândire - bunul cel mai mare și mai înalt al omului - reluăm din nou viața noastră, începută acum patru-rezece ani și întreruptă în vara lui 1916. Colaboratorii *Vieții Românești*, ieri pe gândirea lor, răspunzători de opiniile pe care le iscălesc, nu le cerem astăzi să nu contrazică idealul revistei". În Stere, compromis încă în opinia publică datorită atitudinii sale în timpul războiului, nu putea să-și asume funcția de codirector, Ibrăileanu a avut delicatețea de a nu-și înscrie nici numele său, deși toată lumea știa că el este directorul revistei, o conduce și o întreține cu datorie de beneplacit. Cu toate acestea se va menține astfel până în 1933, când Ralea și Călinescu preiau conducerea publicației din mîna istovită a Ibrăileanu, anunțându-se numele directorilor pe copertă. Primul număr s-a curat de colaborarea lui Sadoveanu, D. D. Pătrășcanu, Hortensia Papadat-Bengescu, Radu Rosetti (istoricul), M. Codreanu, Lucian Blaga, Tudor Pamfil, A. Philippide, Minulescu, o inedită

de Coșbuc, Luca Ion Caragiale, Topârceanu. Apoi, ca înainte, multe cronici și recenzii. Cele 193 de pagini ale revistei vesteau, deopotrivă, continuitatea și înnoirea. Se anunță dispariția poporanismului, datorită înfăptuirii marilor reforme postbelice (reforma agrară și votul universal), la înfăptuirea cărora *Viața Românească* contribuise, prin militantismul ei, în mod apreciabil.

NEGRESIT, în publicistica vremii, cam dezorientată și în căutarea unei busole, cu reviste efemere și adesea fără un țel precis, *Viața Românească* aducea elementul de stabilitate demult devenit necesar și, de aceea, așteptat de unii. Alții (ca *Ideea Europeană* sau publicațiile la care colabora tînărul Camil Petrescu) i-au reproșat că e un vestigiu al trecutului, nemaifiind nevoie de ea. N-aveau dreptate pentru că revista, prin Ibrăileanu, încă în primul număr, anulase renunțarea la ceea ce voise ea pînă la război, vestind noile idealuri. Sincer convinși că *Viața Românească* trebuie să devină un factor de îndrumare în noua constelație literară care acum se iveau, Ibrăileanu înțelegea să o facă însă constituindu-se în element liant între vechea generație scriitoricească și cea tînără. Îi găsim astfel aici pe Sadoveanu, Galaction, Agârbiceanu, Jean Bart, Octav Botez, Ibrăileanu, Stere, I. I. Mironescu, D. D. Pătrășcanu, cei de vîrstă mijlocie: Otilia Cazimir, Topârceanu, M. Codreanu, Constanța Marino-Moscu. Dar nu lipsesc nici tinerii Al. A. Philippide, frații Al. și Ionel Teodoreanu, Dem. Botez, Adrian Maniu, Ion Barbu, Aderca, Blaga, Ralea, Vianu, Ioan D. Gherea, D. I. Suchianu și un "bătrîn" care acum se afirmă spectaculos, Paul Zarifopol. Ibrăileanu, și apoi, Ralea, au ținut să precizeze în 1924 că "revista noastră ocupă și azi, ca și în trecut, o poziție intermediară între tradiționalism și europeanism". Această stare intermediară era rațiunea de a fi a *Vieții Românești*, realizînd o sinteză fericită între tradiție și înnoire. Iar tinerele talente, acum apărute, erau insistent solicitate să colaboreze la revista ieșeană. Ba chiar Sadoveanu, intrat din 1928 într-o nouă

vîrstă de creație, prin *Hanu Ancuței*, își publică aici capodoperele. Despre *Ion* al lui Rebreanu, blamat cu asprime de N. Iorga în revistele neosămănătoriste, revista lui Ibrăileanu scrie, sub semnătura lui T. Vianu, extrem de elogios. Iar Ibrăileanu, cel "vechi", nu pregetă să dea dovadă de reală comprehensiune față de literatura celor tineri. Se simte însă, în articolele sale, inhibiția, atitudinea retractilă care stînjenește vizibil apropierea de ceea ce ar voi să înțeleagă. Nu agreează, de pildă, versul alb, consideră că poezia nouă n-ar exprima specificitatea ethosului și etnosului național. Din acest punct de vedere, gruparea "Sburătorul" a lui Lovinescu și chiar *Gândirea* aveau incontestabile ascendențe. Toate acestea sînt adevărate. Și, totuși, examinată obiectiv, revista de la Iași reprezenta dacă nu un avanpost, oricum o poziție înaintată în viața literară, realizînd o punte necesară între trecut și prezent. Ba, am putea spune că dacă prin 1925-1926 se poate constata o anume comunitate de atitudine între *Viața Românească* și *Gândirea*, apoi punțile se ridică decis și revista lui Nichifor Crainic constituia ipostaza cea mai conservatoare a tradiționalismului, convertit, din 1928, în ortodoxism normativ. *Viața Românească* nu va întîrzi să ridice spada. Încrucîșînd-o, în polemici neîmpăcate, cu tot ceea ce, în planul ideologiei literare și politice, însemna gîndirismul. Ultimii ani ai deceniului al treilea și tot deceniul următor se caracterizează, printre altele, prin denunțarea misticismului, afirmîndu-se valorile spiritului critic, ale raționalismului, ale democrației și ale toleranței. Ralea, cu deosebire, a excelat în asemenea luări de atitudine. Iar, din 1933, i se va asocia noul codirector G. Călinescu, cînd revista se va muta la București și, după o vreme, Ralea devenind singurul director. O epocă, strălucitoare, se încheie. Urma alta nu mai puțin glorioasă.

Subintitulată cînd "revistă literară și științifică", cînd "revistă de literatură, artă și ideologie", cînd "revistă de literatură, știință și ideologie", *Viața Românească* avea un program al ei, exprimat limpede de Ibrăileanu în articolul predare de stafetă *După 27 de ani* din nr. 1/1933. Iar programul ei era radical-democratic. Acum, în acești ultimi ani ai deceniului al patrulea, dimensiunea ideologică, radical-democratică, a devenit precumpănitoare în revistă. Într-un eseu al lui Ralea, *Doctrina dreptei*, din 1935 (nr. 9-10) se demonstrează inconsistența doctrinară a reacțiunii naționaliste, antidemocratice care, neavînd argumente proprii, apelează la fundamente teoretice de aiurea: "Lipsit de un gînditor care să fi găsit un postulat specific pentru a clădi o teorie proprie, naționalismul român și-a luat punctele de bază de peste hotare, făcînd mereu, cu o strînsă consecvență, «internaționalism naționalist». De la început dreapta română s-a situat într-un impas, într-o poziție artificială". A revenit asupra chestiunii în 1937 (nr. 7) cu eseu *Noi forme de naționalism*. O notă a redacției

G. IBRĂILEANU

din 1934 (*Grădina cu trandafiri*) își îndrepta săgețile critice împotriva legionarismului: "Fascismul reprezintă tot balastul reacționar al actualului moment istoric și tragicomedia prin excelență a epocii. Garda de Fier e una din sucursalele fascismului european. Ea crește ca o imensă mărăgună în cîmpul crizei economice." De la Ralea a rămas un "portret al huliganului fascist, lucrat în tonuri potrivite în iunie 1936, adică după ce în aprilie, la Congresul studențesc de la Tîrgu-Mureș, s-au întocmit public listele cu condamnări la moarte decise de legionari. E o imagine izbutită, căci pasta groasă, care nu aplătizează conturul ascuțit al nuanțelor, păstrează reliefurile dur ale unei realități tragice deloc caricaturizate de portretist: "Fiare sadice, decăzuți ticăloși care-și cîștigă nițel confort sau o mizeră gloriolă de o clipă pe ruinele altora, vînduți abjecți, simpli prostănaci, cretini iluminați dar mai ales samsari de ură omească, care găsesc oricînd s-o vîndă și s-o cumpere avantajos pentru ei, toți la un loc întrețin, fără cel mai mic tremur de conștiință, sabatul jafului, al incendiului și al asasinatului. E ceea ce se cheamă în România 1936 politică de dreapta". Prin tot ceea ce reprezenta în cultură, literatură, publicistică și ideologie, *Viața Românească* se păstra drept o tribună a democratismului, a raționalismului și a antifascismului. Continua să fie, împreună cu *Gândirea* - dar de pe poziții radical deosebite - una dintre cele mai importante reviste literar-culturale ale timpului.

În septembrie 1940, odată cu instaurarea statului național-legionar condus de Ion Antonescu și Horia Sima, *Viața Românească* își încetează apariția. Va renăște tocmai în noiembrie 1944, va apăra, cît s-a putut, valorile democrației. Cînd zarea s-a întunecat sau amenința să se întunece, în numărul din iunie-iulie 1946 revista își suspendă, din nou, apariția. Va reapărea, în iunie 1948, ca revistă a Uniunii Scriitorilor. Dar fizionomia ei de acum nu mai are nimic comun cu tradiția vechii, glorioasei *Vieții Românești*. Numai tîrziu de tot, în a doua jumătate a anilor șaizeci, *Viața Românească* izbutește să redevină o revistă lizibilă, apărînd valorile estetice ale scrisului literar românesc. La nouăzeci de ani de la întemeiere, să urăm venerabilei reviste viață lungă și o prezență mai acută în viața literară, reînnoită, a României democratice de astăzi.

Z. Ornea

Horia Stamatu - Scrisori din exil

10-I-75

Dragă domnule Tepeșag,

MĂ TEM că de la "nouveau roman" începi să treci la "literatura neagră": "tirani", "manicheiști", "ranchiunoși", rău-voitori de tot felul. Există oameni cu boală de "manager", dar Mămăligă nu e, sunt și "manicheiști", dar eu nu sunt, și "ranchiunoși" dar nici asta nu sunt. Ca să-ți spun "ce și cum" ar fi să scriu un lung roman, sau vreo scrisoare-fluviu de 200 de pagini cel puțin.

De Miron Radu Paraschivescu să nu mai aud, am făcut o prostie că ți-am scris ce cred, dar fără să fiu "manicheist". Din cauza astaia atâta m'am cirovăit cu Ierunca, încât sunt sătul până peste cap.

Opiniile mele nu exprimă nici o rea voință față de revista dumitale, și dorința mea este ca revista să se prezinte cât mai bine. Vorba lui Rică Venturiano: "și eu sunt Român!" De altfel revista, după prospect, în afară de M.R.P. și de mine, se prezintă foarte frumos. Din cauza numelui meu s'ar putea să aveți neplăceri (fașist odios!).

O chestiune importantă pe care mă bucur că o numești, și ești primul din țară de la care o aud, este aceea a "noului exil". Sunt convins că nu e o vorbă ci o realitate. Eu personal nu sunt orientat însă în acest "nou exil", dar știu că există. Ca să-mi dau seama ce e în el, știind însă că este foarte necesar, trebuie să fiu "pilotat" de cineva și acest cineva nu poate fi decât cineva din noul exil. În dumneata am toată încrederea și iau de bună ce spui, pentru că în afară de "diplomațiile" tipice tineretii (câte n'am făcut eu spuse și scrise!), am constatat că ai o seninătate obiectivă (nu naivă).

Sanda e, ca să zicem așa, diplomată din tată în fiu. Și bunicul ei și tatăl ei au fost diplomați de carieră. Credeam însă că externele franceze s'au simțit cu ceva. Ți-ai găsit! Deci, à la fin, tot un refugiat face ceva (vechiul exil).

"Romanul" vechiului exil îl știu bine, dar n'am să-l scriu niciodată. Cel puțin nu e așa de zurbagiu ca la Sârbo-Croați și Bulgari. Cred că Polonezii au fost cei mai breji, poate și Ungurii; Românii au dat ceva amestecat, fără stil, dar cum sunt Românii: mereu cu excepții, mai mari ca la ceilalți. "Noul exil" este exact generația următoare, ca și în țară, unde generația nouă a fost cam coruptă, iar o parte din ea intră în exil, refuzând corupția. Acest lucru îngrijorează pe reserțiști: noua generație s'ar arătat cam ca oul de cuc în cuib străin, n'a ieșit deloc "omul nou", ci un fel de "revizionist" ca român și "avant-gardist" ca european. Istoria este așa: unde dai și unde crapă!

În orice caz se pare că "liberalul" Ceaușescu e pe ducă, odată cu "liberalul" Brejnev și probabil va veni la putere poliția în persoană. Exilul începe să fie mai important decât a fost și întărirea lui cu "noul exil" e binevenită.

Ierunca spune că apare iminent numărul 2 din "Ethos". Ar fi bine să apară cam odată cu revista dumitale, dar bine ar fi ca revistele să continue, însă nu chiar la 2 ani odată (și să așteptăm al treilea exil).

Cu prietenie, Horia Stamatu

12-II-75

Dragă domnule Tepeșag,

MULTUMESC pentru "Cahiers de l'Est" și în același timp ți transmit sincere felicitări: după mine, revista este reușită. Cred că nu e doar o subiectivitate "estică", dar cred că și neesticii o vor citi cu interes. Revista este vie și efectiv "omenească". Spun acest cuvânt pentru că sunt obișnuit cu neumanele reviste de aici, pedante, chinuite, disperate și "noutate" fără nicio noutate, pretențioase, prețioase și grețose și în același timp de un conformism ideologic și să zicem "estetic", cum numai niște oameni așa de îndestulați, așa de organizați și organizatori ca aceștia pot

să-l realizeze, fie la dreapta, fie la stînga, fie pe latura Joyce, fie pe latura Brecht și așa mai departe. Era normal ca în partea estică să dea un stat comunist perfect, un adevărat model pe care nu putea să-l viseze nici Lenin. Una din revistele pedante de aici se cheamă "Kürbiskern", adică "sămânță de dovleac". Când eram copil mâncam multe semințe de dovleac, doi lei cornetul de la simigieria noastră din Făgădău. Nici pe departe nu erau așa indigeste ca revista de aici.

Îmi pare rău că ne-am controversat din cauza lui Miron Radu Paraschivescu, dar dincolo de orice "manicheism", ceea ce am citit este de o foarte tristă mediocritate. Iar când o mai dă și la...intim"...

Mi-a plăcut mult poemul lui Sorin Mărculescu. Este altceva decât poezii care-și strică talente reale, mă refer la R.S.R., scriind cu toptanul, și scrisul poeziei cu toptanul este lichidarea poeziei. Nu citisem nimic de el și nici traduceri nu am văzut, probabil mi-au scăpat, pentru că mă feresc de traduceri din R.S.R., din cauza ororilor lui Ștefan Augustin Doinaș, care îmi face impresia că e dement, și din cauza revistei "Secolul XX", unde traduceri sunt așa de ordinare încât lasă impresia că țiganii au luat în primire limba română, după experiența războinică nemurită de compatriotul dumitale "Patria Mică" (Banatului) adică Ion Budai-Deleanu, și se răzbuună masacrând limba română.

Evident "Cahiers de l'Est" pune probleme de viitor. Adică trebuie să rămână la fel de variat și să aibă o periodicitate sigură. Ungurul Kassai este extraordinar: "En somme, les mots 'littérature' et 'hongroise' sont devenus terriblement suspects".

Cred că partea de la urmă, "notele", ar fi bine să fie mai mare. În R.S.R. am impresia că se dă bătălia pentru a fi instalat bulibașa Marin Preda (un sinistru prieten ai unor prieteni ai mei), în locul lui Zaharia Stancu. În această eventualitate le plâng de milă scriitorilor din România, deși cred că acest țigan de baltă știa ce-a spus Carol II: "nu am dos atât de mare încât să pupe toți care ar vrea". Ceea ce se verifică după felul în care i se aduc laude acestui gușat pe care "curtenii" din Tolstoi și Dostoievski nu îl scot. Sper să nu mă faci "manicheist", pentru că nu te vād deloc "moromețoman", ca niște prieteni ai mei din exil.

Încă odată cu felicitări pentru revistă și cu prietenie,

Horia Stamatu.

P.S.: Am primit un singur exemplar (alte publicații dau câte două). Nu s'ar putea să mai am două exemplare să le împrumut pe ici pe colo? Sunt greșeli de tipar și de paginatie. De pildă nu înțeleg nimic din fraza Monicăi, la pagina 118: "Quant à Vânătoarea Regală (La chasse royale) (...) rendre compte de rendre la réalité diurne, ni politique". Citește toată fraza și vezi dacă înțelegi. Cred că a fost mâncat un rând sau două, la paginatie. Până la urmă se înțelege că "Vânătoarea regală" a fost publicată și "Arpièges" nu, dar în frază lipsește ceva, cu siguranță din cauza paginatului.

1-III-75

Dragă domnule Tepeșag,

ÎNTORS acasă am găsit rândurile dumitale din 16-II-75. Eu plecasem la 19, deci au cam lungit-o. Te miri că m'a mulțumit revista. Ce să-ți spun? Mai întâi se știe că orice număr 1

x) "Încrâncenarea" și uneori "confuzia" despre care avertiza destinatarul scrisorilor în prezentarea pe care le-o face (v. Rom. lit., nr. 5/1996) transpar cu prisosință din asemenea caracterizări marcate de violență și subiectivism, evident nedrepte. Nu le-am eliminat, convingi, ca și D. Tepeșag, că scrisorile lui Horia Stamatu reprezintă întâi de toate "un document de epocă și un autoportret". (n.r.)

de la orice revistă este "experimental". Așa că m'am temut și "experimentul" a ieșit aproape ca lumea, ceea ce este mult pentru un "numărul 1".

Chestiunea cu formele noi este fără discuție importantă, dar de unde se pot lua? În țările comuniste, oamenii care încearcă forme noi nu sunt publicați. Rămâne să se caute la naționalii acestor țări aflători în exil. Cred că sunt o mulțime. Dar cât de noi-noi, cine mai poate spune ceva despre cineva? La drept vorbind nu mai scrie nimeni azi, cum se scria aproape de către toți la 1875, sau cum se scria de cei mai mulți încă la 1920 sau 1930. "Noul roman", de fapt început de Beckett, pe urmele lui Joyce dar cu o puternică originalitate, a fost preluat de câțiva francezi, iar din est, pe urmele acestui "nou roman" ești deocamdată doar dumneata. Adevărul însă este că nimeni nu mai scrie azi ca înainte de război, toată lumea scrie altfel. Soljenițin, care dumitale nu-ți place, scrie altfel ca Pasternak, deși a fost în țarc [sic!]. În schimb câți tineri de azi din R.S.R. nu scriu ca Cezar Petrescu? Cred că ți-am mai spus, de 2-3-4-5 ori, că un scriitor cu reală vocație și talent, neapărat scrie ceva nou, și cu atât mai nou cu cât este mai puțin obsedat de nou, și în concordanță cu ceea ce are el mai profund. Nu cred că o revistă de exil, cum este și revista dumitale, poate trăi exclusiv din confruntarea "noului" cu "vechiul", ci în primul rând din confruntarea dintre "autenticitate" și "falsificare". Dacă cineva își găsește expresia reușită în ceea ce în această clipă se cheamă "nou", foarte bine, dacă nu există această coincidență "up to date", nu vād de ce trebuie condamnat un real talent care spune ceva. Exemplul de mai sus cu Cezar Petrescu ți l-am dat pentru că acesta nu a fost un mare talent, ci un tipic 1/2 talent.

De aceea cred că nu trebuie să deznădăduiești. Condiția primă a revistei este să fie serioasă, și cred că seriozitatea nu este doar un "absolut formal". În țările comuniste, artistul, scriitorul, filozoful, nu au voie să fie serioși și orice experiență formală este și ea interzisă pentru că nu poate folosi propagandei și din această monstruoșitate se trage necesitatea "culturii" din țările comuniste: pentru că trebuie să fie exclusiv în serviciul propagandei. Cred, adică sunt sigur, că acel ceva "nou" față de această perversitate poate să apară într-o revistă ca a dumitale și fără să dea reîn-carnări ale lui Robbe-Grillet, Barth [sic!] etc. Cât despre "noua sinteză" a culturii occidentale, marxist-freudism-structuralism, sunt semne destule care arată că e cam pe ducă. Nici mutarea "visceralității" în "textualitate", nu cred că este o treabă serioasă. Vezi și dumneata cum stau lucrurile: autori și, să zicem, gânditori "noi" au stabilit un test pentru a stabili "umanitatea" și "cultura" unora; dacă ți place Marchizul de Sade e declarat om, dacă nu, e declarat câine. Și când azi, în 1975, vine un geniu al "visceralității și textualității" ca să ne arate "noutatea" cu Brecht, ce poate spune unul din Est decât "sictir șefule, a se mai slăbi"? Ceva cât de cât apreciabil la Brecht este o anumită vivacitate a limbii lui germane, în sensul expresionismului. Dar ca să găsească acest singur minimum existent la "geniul" Brecht, trebuie să știe cititorul nemțește, dar în Franța nu știe nimeni, poate afară de Butor care a studiat serios filozofia pe-aici, dar nu cred că îl poate interesa Brecht, nici "visceral-textual", nici "langage-écriture", acesta fiind al expresionismului german de acum 50 de ani. Mi-a părut rău că nu am putut aranja să ne întâlnim. Din întâmplare l-am întâlnit pe pictorul Bernea și îmi pare rău că nu va mai fi la Paris când voi mai putea să vin. Poate că este un bun exilat în rezervă, pentru mai încolo. Nu îți face prea mari griji din cauza "noului", pentru că lucrurile se învechesc cu o rapiditate uluitoare.

Cu prietenie, al dumitale, Horia Stamatu

CALENDAR

5.II.1916 - s-a născut Alexandru Baci
5.II.1920 - s-a născut Irina Eliade
5.II.1928 - s-a născut Hristu Căndrovanu
5.II.1932 - s-a născut Virgil Ardeleanu
5.II.1936 - s-a născut Ana Barbu
5.II.1939 - s-a născut Mihai Dolgan
5.II.1944 - s-a născut Tudor Vasiliu
5.II.1988 - a murit Igor Block (n. 1918)

6.II.1803 - s-a născut Theodor Aaron (m. 1859)
6.II.1891 - s-a născut Adrian Maniu (m. 1968)
6.II.1908 - s-a născut Geo Bogza (m. 1993)
6.II.1916 - s-a născut Gabriel Tepelea
6.II.1927 - s-a născut Lucian Zăti
6.II.1933 - s-a născut Sorin Holban
6.II.1945 - s-a născut Anatol Gondiu
6.II.1961 - a murit Vasile Uscătescu (n. 1883)

7.II.1777 - s-a născut Dinicu Golescu (m. 1830)
7.II.1932 - s-a născut Ion Acsan
7.II.1932 - s-a născut Dan Hăulică
7.II.1934 - s-a născut Florin Mugur (m. 1991)
7.II.1936 - s-a născut Adela Popescu-Muntean

8.II.1911 - s-a născut Liviu Deleanu (m. 1967)
8.II.1979 - a murit Alexandru Al. Philippide (n. 1900)

9.II.1904 - s-a născut Mircea Vulcănescu (m. 1952)
9.II.1908 - s-a născut Cicerone Theodorescu (m. 1974)
9.II.1924 - s-a născut Teodor Balș (m. 1983)
9.II.1932 - s-a născut Rusalin Mureșanu
9.II.1934 - s-a născut Toma István
9.II.1936 - s-a născut Andrei Pandrea
9.II.1991 - a murit Florin Mugur (n. 1934)

10.II.1916 - s-a născut Haralambie Țugui
10.II.1923 - s-a născut Constantin Vonghizas (m. 1992)
10.II.1933 - a murit Vasile Gherasim (n. 1893)
10.II.1941 - s-a născut Mihai Dușescu
10.II.1942 - s-a născut Olga Mărculescu

11.II.1911 - s-a născut Pericle Martinescu
11.II.1914 - s-a născut Paul-Alexandru Georgescu
11.II.1918 - a murit Emilia Maiorescu-Humpel (n. 1838)
11.II.1919 - s-a născut Maria Rovani
11.II.1922 - s-a născut Margareta Bărbuță
11.II.1929 - s-a născut Traian Filip (m. 1994)

12.II.1905 - s-a născut I.O. Suceveanu (m. 1960)
12.II.1922 - s-a născut Valeriu Gorunescu
12.II.1924 - s-a născut Banu Rădulescu
12.II.1930 - s-a născut Teodor Vârgolici
13.II.1911 - s-a născut Șerban Nedelcu (m. 1982)
13.II.1923 - s-a născut Horia Matei
13.II.1932 - s-a născut Aurel Covaci (m. 1993)
13.II.1935 - s-a născut Petru Cărare
13.II.1959 - s-a născut Nicolae Popa
13.II.1985 - a murit Grigore Hagiu (n. 1933)

14.II.1892 - s-a născut Const.T. Stoika (m. 1916)
14.II.1902 - s-a născut Ion Călugăru (m. 1956)
14.II.1907 - s-a născut Dragoș Vrâncianu (m. 1977)
14.II.1927 - s-a născut Vintilă Omaru
14.II.1928 - s-a născut Radu Cămece
14.II.1931 - s-a născut Gheorghe Achiței
14.II.1932 - s-a născut Anca Balaci
14.II.1934 - s-a născut Axentie Zlanovschi
14.II.1935 - s-a născut Grigore Vieru
14.II.1936 - s-a născut Doina Sălăjan
14.II.1937 - s-a născut Damian Necula
14.II.1937 - s-a născut Dumitru Tepeșag
14.II.1937 - s-a născut Mihai Gramatopol
14.II.1945 - s-a născut Mihai Cantuniari
14.II.1986 - a murit Veronica Obogeanu (n. 1900)

15.II.1840 - s-a născut Titu Maiorescu (m. 1917)
15.II.1910 - s-a născut Paul Daniel (m. 1983)
15.II.1920 - s-a născut Lucian Emandi
15.II.1921 - s-a născut V.Em. Galan (m. 1995)
15.II.1923 - s-a născut Petre Solomon (m. 1991)
15.II.1927 - s-a născut Lidia Ionescu
15.II.1930 - s-a născut Romulus Zaharia

Rocada Negrului

ÎN 1915 cinematograful înregistra un prim scandal pe teme rasiale. *Nașterea unei națiuni*, filmul lui D.W. Griffith, reper important în devenirea artei cinematografice - și cel mai mare succes de casă până la *Ben Hur*, avea să fie pe veci stigmatizat pentru tezele-i rasiste. Deși toți criticii vor fi remarcat de atunci și până acum inovațiile aduse limbajului cinematografic, calitatea de operă filmică împlinită și suficientă sieși (reușită rară în epocă), *Nașterea...* va rămâne un film incriminat, iar Griffith un cineast cu dosar pătat pentru totdeauna. "Rasismul era una dintre trăsăturile de caracter ale lui Griffith, a cărui personalitate nu era lipsită de contradicții explicabile prin formația sa. Fiu al unei familii ruinate, el este împotriva negrilor prin tradiție și aproape ereditar. El nu se va elibera niciodată de această ideologie reacționară." În pofida spuselor lui Sadoul, Griffith va încerca să-și spele "păcatul" de a fi ecranizat romanul reverendului Thomas Dixon, "Omul Clanului", apologie a mișcării Ku Klux Klan și a "binefacerilor" acesteia. Fiu al unui colonel din armata sudistă, regizorul își va fi avut motivele lui să îmbrățișeze punctul de vedere al reverendului revizionist. Scandalul legat de film își avea însă și un substrat politic. Wilson, a cărui campanie în alegerile din 1916 avea să fie susținută chiar de către *Intoleranță*, următorul film în ordine cronologică al lui Griffith, emise - în cartea "Istoria poporului american" - unele remarci pozitive la adresa activității KKK în reconstrucția societății americane după terminarea războiului civil.

De cealaltă parte a baricadei, opoziția specula și ea momentul. Încercând

Money Train (Răpirea trenului cu bani) prod. SUA 1995. Scenariul: Doug Richardson, David Loghery. Regia: Joseph Ruben. Cu: Wesley Snipes, Woody Harrelson, Jennifer Lopez. Distribuitor: Guild Film Romania.

să obțină voturi în regiuni cu populație majoritară de culoare, oameni politici diverși așteptau spiritele într-o atmosferă de "Scrisoare pierdută" multirasială. Anul 1915 înregistrează și un reviriment puternic al linșajelor, cele mai violente din respectiva decadă. Pe de altă parte, în perioada 1916-1920 apar primele companii de producție independente ale negrilor, iar filmul *Nașterea unei rase*, filmul din 1918 al lui Emmett J. Scott este o replică "neagră" la filmul lui Griffith, care încearcă o palidă apărare în broșura "The Rise and Fall of the Free Speech in America", ("Înălțarea și căderea discursului liber în America"), titlu simpatic ce dezvăluie caracterul naiv al acestui Don Quijote al cinematografului. Este ultima tentativă a artistului de a-și apăra punctul de vedere pe care - greșit sau nu - ar fi avut dreptul să și-l exprime în "cea mai democratică societate din lume". Griffith va face *mea culpa* cu repetiție în aproape toate producțiile lui ulterioare care, cu excepția lui *Intoleranță*, vor fi cu mult sub valoarea primului mare film care instiga la ură rasială.

De la *Coliba unchiului Tom* (E.S. Porter 1903) și până la filmele de astăzi ale lui Spike Lee, drumul "emancipării" negrului în cinema e lung și sinuos. După roluri de servitor umil, sclav simpatic și demn, bucătar bonom, doică grasă și plină de umor, neapărat bună cîntăreață și confidentă loială, cîntăreț de jazz, culegător de bumbac etc., negrul se eliberează din sclavia figurăției și a rolurilor secundare. La început mai timid, protagonistul negru rămîne "nice", luptînd cu morile de vînt ale prejudecăților rasiale în stilul naiv-șarmant-melo al unui Sidney Poitier. În *Arșița nopții*, filmul lui Norman Jewison (1969) arată că, de fapt, mentalitatea Sudului nu se schimbese mult, iar răbufnirile anilor '90 vor demonstra că sub aparenta acalmie socială rămîn încă multe conflicte latente în ghiveciul etnic al Statelor Unite.

Woody Harrelson, Wesley Snipes și Jennifer Lopez în *Money Train*

"În acest moment, negrii sînt mai săraci ca niciodată. Venitul mediu al afro-americanilor este de 10 ori mai mic decît cel al albilor. La sfîrșitul anului trecut, unul din trei adolescenți negri fusese în închisoare, față de unul din 16 albi. În Statele Unite legalitatea nu există, situația este cu adevărat explozivă", declara Spike Lee la Festivalul de la Veneția din 1995. Preocupat de problemele "fraților" și "surorilor" departe de Africa, Lee își ia în serios rolul de misionar cinematografic al negrilor din Statele Unite. Dacă *Do the right thing* era un mozaic amuzant care amesteca scene din viața comunităților negrilor, italienilor sau coreenilor într-un soi de "Căldură mare" petrecută în Brooklyn, treptat Spike Lee devine mai grav (și mai insipid) pentru ca tezele sale să-și găsească materialul narativ potrivit în portretizarea cinematografică a lui *Malcolm X*. „Ideea pan-africanismului este vechea idee pentru care am vrut să fac *Malcolm X*, film care ia sfîrșit în Africa pe care Malcolm nu a vizitat-o niciodată. Prea mult timp am fost învățați să urîm Africa, să ne urîm pe noi înșine”.

Port-drapel al noului maniheism, în care albul e Negru, scenaristul și regizorul Lee operează modificări de puncte de vedere și rocade ale clișeele și mentalităților, toate din perspectiva doctrinei sale. Semnificative sînt din acest punct de vedere schimbările aduse scenariului ultimului său film, *Clockers*. Filmul,

înfățișînd universul violent al ghetourilor, cu trafic de droguri, delincvență juvenilă și crime în plină zi trebuia să fie realizat inițial de Scorsese. În varianta de scenariu a acestuia, punctul de vedere principal era al polițistului italo-american Rocco, rol destinat lui De Niro. Proiectul va fi preluat de Spike Lee deoarece Scorsese a renunțat pentru *Casino*, iar spectatorii vor privi acum evenimentele din perspectiva traficantului de droguri Strike (Mekhi Phifer), adolescentul de culoare.

Negrul nu este însă întotdeauna un paria al societății în filmele lui Lee. În *Jungle Fever* (recent difuzat de ProTV) Wesley Snipes joacă rolul unui arhitect de succes. El este ființa superioară, intelectualul înzestrat și profesionistul cu statut social înalt care cade în ispită Diavolului-alb, comișînd adulterul cu o italiancă sărăntoacă și slăbănoagă, spre marea disperare a "fraților" și a "surorilor". Dacă li se mai întîmplă să le ia Dumnezeu mințile, pentru o clipă, personajele lui Lee nu uită însă replica-deviză: "Stay black!". Și asta pentru că nici autorul "nu uită": compania de producție a lui Lee se numește "Forty acres and a mule", adică "patruj" de pogoane și-un catîr, exact recompensa promisă de nordiști sclavilor care au luptat în Războiul de Independență împotriva Sudului. Și cum urmașii regizorului Griffith nu au pus în posesie decît vreo trei dintre predecesorii regizorului Lee, deși ei vor fi fost mai multe mii pe la Gettysburg, lupta continuă pe ecran, pînă la împroprietărire finală.

Scrisoare deschisă către Pavel Șușară

CRED că nu este necesar să spun că citesc cu atenție articolele dvs. (ca și revista *R.I.*) descoperind de multe ori că există criterii de valoare neașteptate care trebuie discutate în mediul unei culturi, în același timp clătinată de vremuri și bulversată din temelii de cunoscute.

Ne leagă astfel cîteva lucruri: timpul, breasla, revista și atenția cu care vă citesc. Deci, nu luați ca o rea-înțelegere observațiile pe care le fac la articolul *Premii de mucava și doctori de ciocolată*.

Peter Ludwig nu e numai un mare colecționar, nu e numai diplomat și doctor în Istoria Artelor, dar a fost pentru Europa Centrală, de Est, pentru Uniunea Sovietică sau pentru țări de pe alte continente, un mecena care a cumpărat artă nu doar de dragul de a colecționa ci, "om al lumii", a subvenționat artiști valoroși ostracizați sau marginalizați, ajunși la limita speranței.

El citorește, de mulți ani, un *inedit* sistem de muzee în lume, itinerînd lucrările artiștilor selecționați, oferindu-le în acest fel șansa unei cotații internaționale.

La noi, atît pe vremea lui Ceaușescu cît și-n prezent, încercările de a se organiza un muzeu Ludwig (aceasta însemnînd să se pună la dispoziție o clădire sau un corp de clădire adecvat) au rămas mereu la faza promisiu-

nilor, după o foarte știută, *stabilă* politică față de cultură.

Un muzeu Ludwig nu se limitează la achiziții în primul rînd, ci la aducerea unor foarte importante lucrări de artă modernă și contemporană alături de ale noastre, o viață culturală la toate nivelurile și exersarea unor modalități artistice altfel decît în "tăcere" sau pe criterii din afara artei.

În felul acesta ne adăugăm sau ne deschidem dinspre criteriile noastre statornice către criteriile lor, care întîmplător sunt aducătoare de viu și prietenoase în mediul artistic, mai ales că țara noastră nu poate fi atît de curînd în stare să întrețină o propagandă a valorilor românești constantă, eficientă și de bună calitate.

Rețelele muzeelor Ludwig o fac pe *gratis*, cîștigînd atunci cînd se impune un artist, socotînd că nu pierd atunci cînd artistul nu răzbește.

Cu alte cuvinte, cel care a moștenit și mărit averea de "ciocolată" nu poate fi alăturat nici obiceiurilor ceașiste, nici proastelor obiceiuri ale lingușirii. Dar, dacă în loc să-i primim oferta spirituală *activă*, în loc ca Ministerul Culturii să ofere un spațiu în care să se pună în "funcțiune" muzeul acesta, diversele foruri interesate românești se limitează doar la a-l medalia cum medaliază pe orice figurant din parlament, un intelectual ca dv., "coleg" în ale istoriei artei cu dr. Peter Ludwig, nu trebuie să se alini-

eze, fie și din nebagare de seamă, grosolaniei publice, făcînd aluzie la "marea industrie de ciocolată pe care domnia sa o controlează"...

Credeți-mă, tot articolul dv. e de-o justete fără reproș, deosebire făcînd această stranie și alunecoasă necivilitate față de un om care are *valoare* (de o cu totul altă natură decît cea a banilor săi) și care acționează programatic în sprijinul artei și implicit al artistului de pretutindeni. Iată ce declara public în toamna lui 1994, după ce vizitase muzee, monumente de artă, galerii, ateliere:

"Arta românească contemporană este, după mine, prea importantă pentru a nu face tot ce ne stă în putință spre a-i asigura recunoașterea internațională. Mă gîndesc ca în 1996, la Aachen, să organizez o mare expoziție de artă românească modernă"...

"Sunt vizibile semnele că aici există una din cele mai vechi națiuni culturale ale Europei. Iată de ce dorința mea cea mai adîncă este ca în București să pot contribui la fondarea unui muzeu permanent de artă modernă"...

Bine ar fi, "împreună", să mișcăm muntele neputinței noastre, militînd, cu un condei ca al dv., pentru realizarea muzeului.

Arta și artiștii vă vor fi, sigur, recunoscători.

Cu un gînd prietenesc,
Paula Ribariu

DEDULCIT, în *Jungle Fever*, la avantaj mic-burgheze, Wesley Snipes rămîne același adaptat social, polițist respectabil și moralist, în recenta premieră *Money Train*, thriller subtil, cu accente comice și melo destul de ieftine, cu scene de suspans de duzină, umor deseori căzînt și multe secvențe cusute cu ață albă de către scenariștii care s-au bazat prea mult pe capacitatea povestirii cinematografice de a face să pară credibile cele mai stupide personaje (v. paranoicul șef - ?! - al metroului). Premiza ar fi simpatcă: un cuplu de polițiști-frați, de culori diferite, Romulus și Remus în variantă black & white. Albul este un etern perdant la propriu (jocul de cărți) și la figurat, obsedat de ideea ratării și invidios un pic pe fratele negru, campion în toate, inclusiv în cele erotice, căci echipa de polițiști are și o componentă feminină, ofițerul Santiago, o Dulcinee din Bronx. Cum hispano-americană însărcinată cu paza sacsoșelor navetiștilor din metroul new-yorkez îl alege fără să ezite pe masculul negru înseamnă că intuiția ei feminină a simțit ceva. Așteptînd cu înfrigurare filmele Noii Ordini în care de Niro îi va lustrui pe stradă pantofii lui Denzel Washington, nu-mi mai rămîne decît să menționez cu mîndrie națională singurul film care a stîrnit un conflict rasial și în patria Mioriței: *Senatorul melcilor* al lui Mircea Danieliuc. Pe cînd rocada și la noi?

Lucian Georgescu

PREPELEAC

de Constantin
Tolu

**SIMULACRELE
NORMALITĂȚII**

de Eugen
Negrici

Conu' Lucică

EXPOZIȚIA universală și internațională 50 de ani de artă modernă deschisă la Bruxelles, în 1958.

Fauvismul: fauvistii pictează "după sentimentul lor instinctiv pe care îl au despre viață", - Van Gogh, Munch, Gauguin. Sălbăticie rafinată.

Cubismul. Georges Bracque: "Mie îmi place regula care corijează emoția... să dai la o parte revărsările emoției..." Și mulți alții...

Futurismul: Boccioni. Dinamism, viteză, realitatea în mers... "Un automobil de curse mie mi se pare mai frumos decât *Victoria de la Samothracia* (Marinetti). Carrà, Russulo, Severini.

Expresionismul: "O concepție a lumii văzute dinăuntru... Este proiecția omului asupra naturii, asupra evenimentelor, asupra lui însuși." Expresionistii pictează în spirit, cu ochii închiși, imaginea psihică suprapunându-se celei optice... Expresionismul se abandonează pornirilor celor mai violente, ale instinctului, și celor mai neobișnuite. Opera de artă devine un fel de mediu plămădit de sensibilitatea ascuțită a artistului aflat în transă. "Directă, spontană, impetuoasă, pasionată și ades crispată de atît extaz. Elan primitiv. Linia expresionistă se pliază forțelor impulsive ale emoției" invers decât la Bracque, care "corija emoția". Expresionismul ca *amalgam de melancolie nordică, exaltare slavă, robustețe flamandă, neliniște iudaică și obsesii germane*. Manifestare explozivă de vitalitate primară.

Verismul: Un soi de realism răz-bunător, ramură a expresionismului, o dizidență dîră a acestuia. "Ca să înțelegi invizibilul, trebuie să pătrunzi cît mai adînc în vizibil." De unde, des-figurarea...

Realismul magic: Giorgio de Chirico, Magritte... Contra-realitate, ambianță magic-fantastică. "Introduc în peisagiile urbane un climat de dezo-lare, angoasă și *somnambulism*". O pictură "ieșind cu totul din limitele omenescului". Peisagii ca de pe alte planete, luminate pieziș de un soare "care se tot ascunde". "Muzee neliniștitoare. Eșafodaje bizare, eteroclite. Din loc în loc cite un element de șoc, un element trist de banal pictat în *trompe-l'oeil*, lada cu biscuiți", sau, la Magritte, Leul urban.

Suprerealismul: Picasso, Max Ernst, Hans Arp, Paul Klee, Joan Miró, Salvador Dali, Yves Tanguy... Halucinații paranoice "trimitînd îndărăt modelul la origina sa primară."

*

...ȘI IARĂȘI îmi vine în minte figura de gascon a marelui pictor al nostru, Lucian Grigorescu.

La Mogoșoaia, în barcă, la pescuit, - în ziua aceea însă picta palatul, dintr-un anumit unghi, și trebuia, cu vîslele, să țin ambarcația pe linia cerută de artist, - "puțîn mai la dreapta, așa... așa!" făcea conu' Lucică, pentru care aveam o admirație greu pentru ca să zic...

Era după expoziția de la Bruxelles. În pauze, mai aruncînd la pește undița din barca al cărei cîrmaci eram, îmi vorbea... Ce mari și dumneze-ești, măi! - face unul, acolo, un pătrat, cu un ochi, ceva, o gaură, și cazi jos trăznit! Sau trage așa, o linie, - și cu brațul scortos al salopetei pătat de vopsele descură în aer un arc, - și te

ia cu frig... Ai văzut leul lui Magritte?... Dacă-l văzusem... Prin 1959 sau '60, nu-l știam decât din albumele de pictură. Nu! am spus, nu l-am văzut, mărturisiseam ca un ucenic simplu, neștiutor, a cărei treabă era doar să tragă la vîsle, și-aici, nu orbește, ci ținînd cu grijă direcția indicată, și neriscînd să-l clatin cumva pe bătrînul și adorabilul maestru stînd cocoșat în barcă pe un scaun înalt luat de la sufragerie, cu șevaletul în față. Cînd îl văzuse înția oară la Paris, zicea că-i venise s-o ia la goană; fiindcă, *monșer*, cu un leu din junglă te mai poți înțelege, ori ai asupra ta o pușcă, gata să tragi; dar leul ăsta al lui Magritte, cum sta el în oraș, pă asfalt, seara, și cu nimeni în jur, - ce să tragi? cu ce să tragi în el? cum să-l doborî? că te doboră el pe tine numai cum se uita el la tine, - și desclătîndu-și falcile grele, scoase un răget spre mine, înspăimîntător; de spaimă, îmi și scăpase o vîslă în apă, aia căreia îi juca furca... Și că proștii rîdeau văzîndu-le tablourile, deoarece, *monșer*, depinde *cine le privește și ce ai în preajmă, civilizația carevasăzică*. Nimeni nu știe ce grea meserie e să nu fii real, ca mine dă pildă. Îl știi pă Maxy?... Cum să nu, îl știam. "Ei bine, el picta tot realist, și cînd a plecat la Paris, mi-a trimis, domnule, o telegramă; și știi ce scria în ea?... De unde să fi știut?... "Scria așa, monșer, scurt: *Am devenit cubist!* În nici cînșpe zile. Păi cum?!..."

Fusea ca un "scherzzo". Pe lacul în care obleții săreau sclipind în soare; un număr și comic și grav, la cei cincizeci de ani de artă modernă, cîți se împliniseră în 1958.

■

O dilemă, una veritabilă

AN DE AN, în preajma zilei de 15 ianuarie ne este dat să suportăm spectacolul grotesc al sărbătoririi, în stil ceașist, a "poetului național" la care se îngheșuie să-și aducă aportul televiziunea, radio-ul, academia, parlamentarii, ziarele, grupul compact al idolatrilor basarabeni, patrioții loco, semidoctii de toate culorile politice grăbiți să confişte ideii, neajutoratii din grupa mare a săracilor cu duhul atrași, ca totdeauna, de subiectele grase și care își așază, instinctiv, neroziile și imbecilitatea sub o flamură nobilă, ticăloșii dar și scrînțiiți întru Eminescu, adică cei ce au făcut din păzirea vigilentă a mitului de orice minimă propoziție critică și de fireasca lui umbră în timp, un fel de ocupație eroică aptă să-i izbăvească de porcăriile din trecutul apropiat ori de prostia din născare.

Asistînd la tot ce se întîmplă în acele zile agitate și la anul de indiferență pioasă care urmează invariabil, îți vine să ceri decretarea unui deceniu de tăcere, de veritabilă reculegere, în care "dorul de Eminescu" de care tot vorbesc eminescoizii noștri ar avea timpul necesar să iasă din tiparele convenției anuale, să se reaprindă și să ne tulbure, cu adevărat, conștiințele.

Într-un asemenea climat - cel de acum - de perpetuă surescitare, de anormală și de nu cumva ipocrită și inercială frenezie, nimeni nu mai știe să vorbească omenește, tonul înalt al discursurilor e gata să plesnească membranele microfoanelor, vechile animozități intelectuale se reîncarcă de sînge și fac să curegă riuri de injurii, simpla aluzie la o posibilă nouă lectură și la o altă situație axiologică declanșează isteria gălăgioasă a apărătorilor valorilor patriei, de gardă, cu schimbul, la statuia poetului național.

Pe de altă parte - și iată o dilemă, una veritabilă - deși știi prea bine că din clipa în care nu ne vom mai putea exercita, cu oricîte riscuri, spiritul critic vom pune în pericol nu numai "propășirea" vorba lui Maiorescu -, ci însăși spiritualitatea noastră, trebuie să recunoaștem că atunci cînd un întreg popor privește cu evlavie spre icoana înlăcrimată a poetului și tu însuși ai crescut în acest cult, îți vine greu să pătrunzi lucid în crîngul fermecat al poeziei minesciene. În istoria lui, acest biet popor nu a avut parte de prea multe personaje care să nu-i fi înșelat speranțele, în care să creadă cu adevărat și care, mai ales, să-i reprezinte integral pînă și năzuințele inavuabile. Eminescu este și rămîne un mit și pentru că întruchipează ceea ce nu avem în structura noastră psihică și temperamentală și ceea ce am fi dorit probabil să avem: statornicie în credință și sentimente, tenacitatea zidirii pînă la capăt, trăire în numele unui ideal, departe de interesul meschin și imediat.

Și poate numai sub această incidență își găsește rostul arhicunoscuta etichetă călinesciană - Eminescu - poetul național - impusă de manuale și răspîdită prin contribuția celor ce se lasă încîntați ușor de formule fără să le analizeze fundamentarea teoretică.

Îeșit, demult, din spațiul supus schimbării - care e cel al literaturii - mitul lui Eminescu n-ar merita, într-adevăr rînit. Căci ce-i rămîne, ce i-ar mai rămîne acestui popor lipsit cum e de vîoșia luminoasă a credinței, inapt, din chiar această pricină de mari și copilărești bucurii, acestui popor învățat să nu se îndoiască de eficacitatea Răului și, să i se închine, fără s-o știe, lui.

■

Ocean

Alter ego

"FACEREA de bine e ca un incest cu propria mamă", cam așa sună o zicală ce sfidează grația care ni s-a dat de a săvîrși binele. E folosită în forma originală ca pretext pentru refuzul de a ajuta pe cel căzut în nenorocire. Dar ce poate fi mai reprobabil decât apelul la acest gest al hidosului păcat?

La polul opus, învățăm din proverbul "fă binele și aruncă-l în mare", că milostenia nu așteaptă răsplătă, nu contabilizează mărînimia. Iar "raiul" se cucerește prin "dar din dar".

Cugetam împreună cu amicul T. -L.T., fost avocat, la aceste felurite sentințe, după ce el îmi istorisise o întîmplare din viața sa departe de țară:

"Tocmai mă întorsesem de la locul de muncă - prăpăditul de hotel, unde lucram ca 'voiturier' - și îmi pregăteam cina, cînd aud niște bătăi puternice în ușă. Deschid. Patru gealați cu pistoalele îndreptate spre mine, intră ca o vijelie. Ai privit vreodată în țeva unui revolver care te amenință? Nu? Ochiul acela îngrozitor de întunecat din care te pîndește moartea... Mi s-au topit picioarele și tremuram din toate încheieturile. >Dumneata ești Tit-Liviu Tărăboi V. ?< La răspunsul meu afirmativ șeful echipei, care îmi pronunțase numele franțuzește, făcu un semn tovarășilor săi. Mă percheziționară, îmi puseră cătușe la mîini și începură să cotrobăiască prin casă. Șeful și-a aprins o țigară și luă loc la biroul meu. Interogatoriul continuă: > Ce înseamnă V. după numele propriu? E un tiflu? < -> E numele tatălui meu, adică inițiala - Visarion.< -> Aha<, făcu el, > ca Iosif Visarionovici. Tot nobil?< Tăcui. >Te-ai născut la Corabia, în România, la 4 decembrie 1939 din părinții Visarion - da, asta e - și Domnica Limanu?< -> Exact.< -> Cînd ai părăsit Argentina?< Nu înțelegeam nimic. >N-am fost niciodată în Argentina. Ce aveți cu mine?< -> Te faci că nu știi. <

După ce au terminat cu răvășitul întregii locuințe, m-au

luat la poliție și m-au închis într-o celulă singur. Zece zile m-au chinuit cu întrebările lor absurde: >Cînd am plecat din Argentina, cîți eram, cine e în spatele organizației, cînd m-am despărțit de Miguel?< -> Miguel? Nu cunosc nici un Miguel!< -> Nu minți! Am găsit în notițele duminale pagini întregi despre un Don Miguel.< A fost singura dată cînd am rîs: >Miguel de Unamuno. Un eseu.< Și i-am lămurit.

În ziua a zecea a venit un anchetator din Argentina care și-a dat seama imediat că nu călcase niciodată prin țara lui. L-a amuzat chestia cu Don Miguel - omul era cult - dar nu pricepea de unde potrivirea datelor: același nume, locul și data nașterii, părinții. De la el am aflat ce mi se impută, mie sau mai bine zis tizului meu. Trei sudamericani au încercat să arunce în aer palatul Windsor. Unul a fost prins în Franța, doi au dispărut. Cel arestat a mărturisit numele tovarășilor săi, Tărăboi și Miguel Valdez. Poliția din Buenos Aires a telegrafiat datele celor doi, ușor identificați. >Încercați să vă aduceți aminte dacă nu aveți totuși o legătură cu Argentina!< -> Vă jur!< În dimineața următoare m-a chemat din nou. A fost descoperit un Tărăboi cu aceeași identitate, însă nici acesta nu era cel căutat. Pierduse pașaportul și anunțase lucrul acesta la poliție. În plus, de trei luni era internat într-un spital. >Atunci înseamnă că există și un al treilea Tărăboi.< -> Așa este. Considerînd că al treilea - vinovatul - a furat pașaportul celui de-al doilea, ce legătură este între acesta și dv.?< Deodată, mi-am amintit. În anii după război, comunitățile românești din America procurau pentru refugiații din Europa certificate de imigrare. Am primit și eu un asemenea act, dar n-am plecat. I l-am dăruit unui fugit care era grăbit să treacă oceanul. Nu m-am gîndit niciodată că a păstrat numele meu. I-am făcut un bine și l-am uitat. L-am aruncat în mare. Și marea mi l-a întors."

Paul Miron

Mlădios contra puternic

MORALA și arta guvernării: către acestea s-ar îndrepta, după Max Kaltenmark, preocupările filozofilor chinezi. De fapt, până nu demult, limba chineză nici nu cunoștea termenul de "filozofie" - doctrina, calea sau metoda de comportare (*dao*) conformă cu ordinea naturală reprezentă aproape tot ce "cuprinde" termenul grecesc. Cu două secole înainte de Christos, marile categorii ale gândirii chineze

Max Kaltenmark, *Filozofia chineză*. Traducere din limba franceză de Florentina Vișan. Editura Humanitas, 1995. 158 p. Lei 3500.

erau definitiv constituite: *Dao*, *Yin* și *Yang*, cele cinci elemente îngăduind explicarea universului, a societății omenitești, a constituției fizice și morale a individului, a interacțiunilor macro/microcosmos. Două mari curente, *confucianismul* și *daoismul*, ar fi pecețile acestei gândiri.

Confucius, scepticul umanist, practica o morală la îndemâna tuturor: cu ajutorul conceptului *Ren* (Omenie) îndemna la studiu, respect față de părinți și înțelepți. Omenia și libertatea ar fi domeniile de care merită să se ocupe omul, ocultismul, destinul și în general tot ce depășește sfera înțelegerii umane rămânând limitative și de neinvestigat. Alți confucianști, Meng Zi și Xun Zi, numeau virtuți fundamentale bunătatea și echitatea, chiar dacă primul socotea omul esențialmente bun iar al doilea, rău (binele = de impus din exterior). Tratatul anonim confucianist, între care cartea *Hong fan* sau *Marea normă*, *Yi jing* (Clasica

schimbărilor), *Yi ci* (Marele Apendice), *Da xue* (rezumat de politică și morală) și *Zhong yong* vorbesc despre *yin* și *yang* (calea cerului), slab și puternic (calea pământului), *Ren* și *Yi* (calea omului), despre comunicarea dintre morală și cosmos, cu neoprile lor transformări.

Cât despre daoiști, ei au dat termenilor *Dao* și *De* valoare metafizică, aproape religioasă. Lao Zi, autorul presupus al cărții *Dao De jing*, este cântărețul nonacțiunii care înfăptuiește totul, al neintervenției în ordinea lucrurilor, care respectă autonomia celui alt (*Wu wei*). "Cel mlădios și slab îl biruie pe cel tare și puternic". "Nimic nu e mai suplu, nimic nu e mai puțin rezistent ca apa, și totuși nimic nu-i vine mai bine de hac celui tare și puternic". "Cunoaște-ți masculinitatea, dar preferă-ți feminitatea; vei fi făgașul lumii; fii făgașul lumii, și supremul *De* nu-ți va lipsi; atunci îți vei putea regăsi calea copilăriei". Agresivitatea, în general, stârnete o reacție contrară, de aceea înțeleptul trebuie să rămână "senin, în afara jocului". Zhuang Zhou, autorul cărții *Zhuang zi*, vede în *Dao* mai ales unitatea în care se resorb toate contradicțiile, acel Tot devenit de neînțeles pentru oameni. "Fiecare crede că părtica de adevăr pe care o deține e adevărul absolut, încercând s-o impună celorlalți. Acele minți sunt ca și moarte, nu mai pot fi readuse la lumină". Zhuang Zi proclamă virtutea inutilității: de exemplu, un copac nu are norocul să scape de securea pădurarului decât dacă lemnul său nu valorează nimic în ochii dulgherului.

Ființa fiind unitatea în cadrul căreia au loc schimbările, viața și moartea nu sunt decât alternanțe ale aceleiași realități. Existențele succesive sunt însă acceptate de daoiști cu seninătate, căci ei nu leagă transmigratia de karma și suferință așa cum face gândirea indiană. Ilustrând reîntoarcerea la nediferențierea lui *Dao* (trezirea din viața-vis), Max Kaltenmark citează celebrul "vis de fluture" al lui Zhuang Zhi, care se întreba ce este de fapt: un om care visa atunci că e fluture sau un fluture care visează acum că e om. Cu absolutul aflat dincolo de contingent, comunicarea mentală și spirituală rămâne posibilă. Cel care ajunge la iluminare, "auzind cu ochii și văzând cu urechile" are senzația unui zbor magic, chiar dacă pe

dinafară pare un lemn uscat, dând impresia "că a fost părăsit de suflet, de esența lui vitală, care de fapt s-a dus să palpate la obârșia lucrurilor".

Ritmul capitolelor despre importanța noțiunii *Qi* la gânditorii Han (orice energie este *Qi*; înțelepciunea constă, prin ataraxie, în evitarea pierderii ei), despre perioada medievală cu accentul pe neodaoism (morală relativă, depinzând de firea schimbătoare a omului și de credința că înțelepciune înseamnă "a-ți urma firea și a o dezvolta"), ca și al capitolelor despre introducerea budismului în Evul Mediu și sinizarea lui este oarecum prea alert. Pentru cine dorește să compare elementele celor trei mari filozofii orientale (chineză, indiană și islamică), "nodurile" medievale sunt cele mai bogate în sugestii. Interesant este modul de receptare al budismului (chinezilor fiindu-le străină noțiunea de suferință universală) mai întâi ca o formă exotică a daoismului. Cât despre timpurile moderne, ele cunosc ca pretutindeni în lume disputa între "școala rațiunii" și cea intuiționistă.

Călătoria în care ne poartă Max Kaltenmark se oprește la primele "invazii" ale filozofiei occidentale. Din fericire, acest roman de aventuri al filozofiei chineze, pe înțelesul tuturor dar util și specialiștilor, a fost tradus de Florentina Vișan, scriitoare și reputat sinolog. Avem astfel, pe lângă plăcerea unei lecturi limpezi și cursive, garanția corectitudinii transcrierilor. Nu spunea oare Confucius că "dacă numele nu sunt corecte, limbajul nu e în armonie cu adevărul lucrurilor?"

Nevoia de mister

SPRE deosebire de Confucius, care considera ocultismul limitativ, curată pierdere de vreme, majoritatea înțelepților asiatici dar mai ales creștini (care au trăit acut interdicția magiei, divinației, alchimiei) s-au lăsat ademeniți de ceea ce Mircea Eliade numea tărâmul "necuprins sau nesizabil de către spirit, dincolo de înțelegerea obișnuită". După *Oxford Dictionary*, termenul *ocult* ar data din 1545, însă abia în Europa secolului al XIX-lea ocultismul ar fi devenit "o concepție asupra lumii, dublată de rituri". Filozofia ocultă, născută prin purificarea gândirii magice (Lévy-Bruhl), i-a fascinat; prin iraționalismul ei, în primul rând pe artiști. O anumită latură experimentală a evoluat însă de la ceea ce părea ocultism în Evul Mediu (alchimie, astrologie) la știință în lege.

Alcătuind un dicționar în trei mari capitole - *Despre natura ocultismului* (cu termeni ca agartha, alchimie, analogie, aritmozofie, divinație, gnoză, inițiere, kabbală, magnetism, tantrism ș.a.), *Maestri* (între care Agrippa

von Nettesheim, Jacob Böhme, Cagliostro, Hermes Trismegistul, René Guenon, Hiram etc.) și *Expresia literară* (cu autori mai mult sau mai puțin celebri, de la Balzac, Goethe, Jung, Mallarmé, Nerval și Novalis la simbolști și supranaturaliști), André Nataf și-a propus popularizarea și lămurirea noțiunilor ezoterismului, a unui teritoriu neinvestigat aflat între artă, știință și Biserică. Multe din definițiile sale sunt remarcabile: René Guenon - "un Marx al ezoterismului"; Paracelsus - "Iisus al medicinei"; Peucer Kaspar - "un reformator de mână întâi". Dar alteori afirmațiile sunt confuze (cel puțin cel ținând de lumea arabă sau chineză, cu transcrieri și date inexacte) sau pur și simplu banale (în "analizele hermetice" ale arhicunoscuților Mozart, Goethe etc.). Printr-o analogie cu una din definițiile lui Nataf ("Magia nu va fi nicicând dezrădăcinată. Magie intră în orice comportament, oricât s-ar vrea el de raționalist. Problema este să se țină seama de ea fără a-i ceda"), se poate ține seama (uneori) de *Maestrii ocultismului*, însă fără a le ceda.

Să batem în lemn

ANALIZÂND magia, o revistă de știință pune, recent, problema retoric: "Poate fi oprit cu un singur deget un rinocer care se repede asupra ta, în plină viteză?" Da - cu condiția ca acel deget să fie pe trăgaciul unei carabine cu gloanțe dum-dum... Trăgaciul simbolizând, în acest caz, puterea magică pe care omul o poate cunoaște și stăpâni. Iluzia filozofilor pozitivist-pragmatici - că prin dezvoltarea științelor, prin educație materialistă, magia (atribut al ignoranței, al "copilăriei omenirii") va dispărea definitiv și total, a eșuat. Vorba poetului: a fost de ajuns ca să apară o crăpătură într-un trunchi de copac, ca să se nască acolo un zeu...

Teoria generală a magiei își propune să trateze științific - atât cât se poate - teritoriul alunecos al raporturilor magie/re-

ligie, superstiție/magie, ritual/magie, după un plan competent-didactic ("Istoric și izvoare", "Elementele magiei", "Analiza și explicarea magiei"). Marcel Mauss și Henri Hubert se lovesc însă de nenumărate probleme când e vorba de definiția magiei. Aparține ea antropologiei culturale sau științelor mentalității? Cum se explică azi pătrunderea elementelor magice, a superstițiilor, în cele mai dezvoltate domenii ale științei și tehnicii (Vezi accidentul lui Apollo... 13). Cum poate magia conviețui cu bine înjghebatele, instituționalizatele religii care dispun de perfecte sisteme de școlarizare și propagandă? Ce mai rămâne din magie după cuceririle informaticii, ale matematicilor superioare privind teoria numerelor, rolul algoritmilor, teoria hazardului, a coincidenței și a jocurilor? Cum mai pot fi socotite magice astrologia pe computer, "ghicitul" după dezvoltarea teoriei probabilității, a ordinii statisticii, a științelor legate de prognoză? Sunt consultate pentru elucidare factologii și izvoare bibliografice de tinută, de la Lehmann, la Wilken și Sydney, de la Grimm la Tylor, dar definiția se conturează tot prin negativare: magia e "o punere în practică a superstițiilor, a credințelor ce nu sunt *nici* religioase, *nici* științifice". E ca și cum ai desena o figură hașurând spațiul ce-o înconjoară.

Unele capitole, tratate erudit, privesc aspectul istoric al

Marcel Mauss
Henri Hubert

Teoria
generală
a magiei

Marcel Mauss, Henri Hubert, *Teoria generală a magiei*. Traducere de Ingrid Ilinca și Silviu Lupescu. Prefată de Nicu Gavriluță. Editura Polirom, Iași 1996. 188 p. Lei 4800.

magiei. Dar mai întâlnim noi oare astăzi magicianul, indiferent de cantitatea elementelor magice din societatea post-industrială? Marxismul, "socialismul științific" criticau concepțiile magice și religioase, dar ce altceva erau lozincile, invocațiile, urările periodice aduse "conducătorilor iubiți"? Nu-i consultau aproape zilnic dictatorii pe astrologi, telepați, prezicători? A rămas de pomina replică unui tovarăș învinuit de superstiție: "Eu, superstițios? Doamne ferește!" Și a bătut în lemn.

Cărți primite la redacție

♦ Abel Posse, *Câinii paradisului*. Traducere din limba spaniolă de Lidia Nasinec. Editura Cartea Românească, 1995. 223 p. Lei 4080.

♦ Richard Dawkins, *Un râu pornit din Eden. Codul genetic, computerul și evoluția speciilor*. Traducere de Elena Marcela Badea și Dan Oprina. Editura Humanitas, 1995. 190 p. F. p.

♦ Isaiah Berlin, *Patru eseuri despre libertate*. Traducere de Laurențiu Ștefan Scalat. Prefată de Mihail Radu Solcan. Editura Humanitas, 299 p. F. p.

♦ I. Schechter, *Manuscrisele animate de la Marea Moartă*. Editura Fundației Culturale Române, 1996. 158 p. Lei 3990.

Premiul Consiliului Nordic

PREMIUL pentru literatură al Consiliului Nordic pe anul 1996 a fost decernat scriitorului norvegian Oystein Lonon pentru volumul *Ce facem azi și alte nuvele*. Lonon devine astfel cel de-al 35-lea laureat al acestui premiu, instituit în 1962, iar Norvegia intră, pentru a șasea oară, în posesia mult disputatului trofeu. Și ca să rămânem tot în domeniul cifrelor, mai amintim că, la 4 martie, în cadrul conferinței Consiliului Nordic asupra problemelor europene, câștigătorului i se va înmîna premiul în valoare de 350.000 de coroane daneze.

Sarcina juriului nu a fost deloc ușoară, fie numai și pentru simplul motiv că, din cei 11 scriitori nominalizați din Danemarca, Suedia, Norvegia, Finlanda, Islanda și Insulele Feroe, nu puțin reprezintă nume de rezonanță în literaturile nordice ca, de pildă, suedezul Torgny Lindgren (tradus de curînd și la noi, la Editura Univers, cu romanul de referință, *Batseba*), finlandezul Matti Yrjänä Joensuu sau danezul Ib Michael, considerat a fi un "realist magic" de prima clasă.

Spre deosebire de anii precedenți, anul acesta a fost mai curînd o competiție între prozatori. Unicul volum de versuri nominalizat (Danemarca), impresionant de altfel ca... dimensiuni, propunea, de fapt, o experiență de laborator, o lirică alcătuită după metode ingineresti, cu versuri "confectionate" pe calculator. Comentatorii, excedați în ultima vreme de proliferarea unor texte prea ostentativ postmoderniste, nu s-au arătat încântați nici de romanul *Reguli* al reprezentantului Insulelor Feroe, roman în care au văzut o revoltă absurdă - tocmai pentru că e totală - împotriva societății, tradusă stilistic prin deconstruirea textului și distorsiunea limbii. În majoritatea celorlalte romane, întoarcerea în trecut și retrăirea din perspectiva maturității a experiențelor copilăriei și tinereții constituie premisa eliberării de angoase și obsesii (Ib Michael, Lars Amund Vaage), a acceptării resemnate că "viața este doar un ciclu de despărțiri absurde" (Johan Bargum). S-a observat că, uneori, precum la islandezul Einar Karason, aceste adevărate Saga iau o turnură tragicomică, amintind de îndepărtate proze picarești sau de pagini din Henry Fielding, în timp ce tinerii eroi ai prozatoarei Vigda Gumsdottir trăiesc într-o lume aflată la granița între real și imaginar, populată de personaje tradiționale ale legendelor nordice - vrăjitori, spiriduși, iele.

Deși Ib Michael și Torgny Lindgren au pornit ca favoriți în această competiție, premiul a fost câștigat de sexagenarul Oystein Lonon, scriitor bine cunoscut de critica literară din Norvegia și, ceea ce este încă mai relevant, de către tovarășii săi de breaslă. Autor deopotrivă de nuvele și romane, consacrarea i-a adus-o, în 1993, un volum de proză scurtă care a primit numeroase premii. Tradus în engleză, în germană și daneză, s-ar putea spune că Lonon este aproape necunoscut în Suedia, unde nici una din cele 12 cărți ale sale nu a fost încă tradusă.

Sven Olof Lorentzen, profesor de literatură și scriitor, remarcă în legătură cu nuvelele prozatorului norvegian, că subiectul acestora nu e mai deloc interesant (o fată de țaran încearcă să seducă un străin, o mamă își lecuiește fiul de anumite fobii, o pereche respectabilă din Oslo se desparte), memorabile fiind însă caracterele oamenilor, forța sau slăbiciunea lor în fața unei situații limită. De regulă femeile se dovedesc a fi mai puternice, mai rezistente, în timp ce bărbații, mai cu seamă cînd sunt părăsiți de asemenea femei dominatoare, devin total neajutorați. Soluțiile oferite pentru depășirea respectivelor crize sunt de obicei banale dar ironia scriitorului își sugerează că e doar un joc abil pentru a scurt-circuita atmosfera prea apăsătoare a unor momente.

În motivația sa, juriul, făcînd o prezentare a volumului *Ce facem azi...*, a amintit de tensiunea dramatică a nuvelor, de arta autorului de a alege detalii încărcate de semnificații, de claritatea aproape fotografică a imaginilor și l-a numit pe Lonon "maestrul incontestabil al dialogului ambiguu".

Mădălina Nicolau

Cioran în Germania

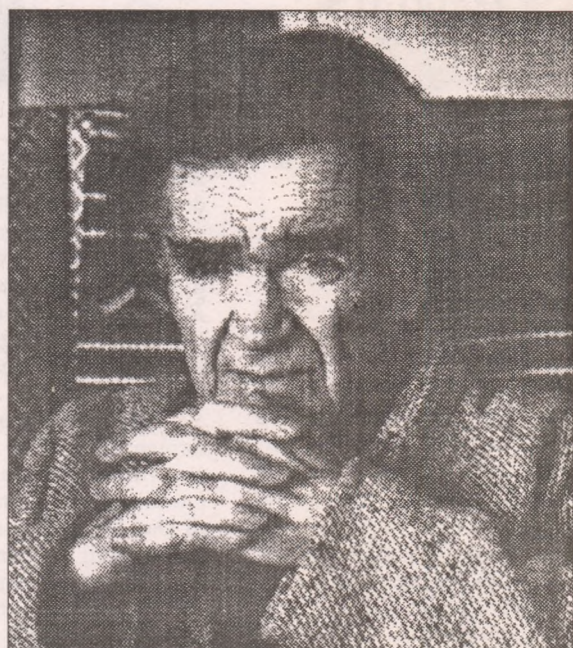
DEMNĂ de toată lauda este inițiativa Editurii Junius din Hamburg de a realiza o colecție de "Introduceri" în viața și opera unor personalități culturale de prestigiu mondial. Printre acestea se cuvin amintite, dintre cele publicate până acum, introducerile la Roland Barthes, Bergson, Derrida, Diderot, Umberto Eco, Freud, Erich Fromm, Heidegger, Hölderlin, Husserl, Kafka, Kant, Kirkegaard, Lévi-Strauss, Machiavelli, Herbert Marcuse, Montaigne, Montesquieu, Nietzsche, Sartre, Schopenhauer, Spinoza și Virginia Woolf.

În cursul anului 1995 a apărut o astfel de "introducere" și cu privire la E.M. Cioran, în format mic (17/12 cm) ce însumează 129 de pagini. Autorul cărții este Richard Reschika, sas originar din România, care s-a născut în 1962 la Brașov și a studiat germanistica, istoria artei și filosofia în Freiburg și Heidelberg. Titlul de doctor l-a obținut în 1990, la Freiburg, cu o disertație cu tema "Poezie și Apocalipsă. Poeziile Ierusalimului din volumul postum al lui Paul Celan *Zeitgehoft* (Acuriturile vremii - t.n.)". A tradus în germană romanele lui Eliade *Huliganii* (1993) și *Lumina ce se stinge* (1995), ultimul cu titlul schimbat - *Biblioteca posedat*.

Actuala carte despre Cioran însumează următoarele capitole: „Introducere”, „1. Nașterea și copilăria”, „2. Alungarea din paradis: anii tinereții”, „3. Pe culmile disperării: anii de studii”, „4. Exaltările negative ale lucidității: exilul parizian” și „5. Risipiri: opera târzie, completate cu un Index bibliografic”.

Este de mirare că ochiului de Argus al autorului îi scapă din Indexul bibliografic cartea lui Michael Jakob *Aussichten des Denkens* („Perspective ale gândirii”), apărută la editura Wilhelm Fink din München în 1994, care se deschide cu un amplu și interesant interviu cu Cioran. De asemenea lipsește studiul *E. M. Cioran* integrat de Claude Mauriac în volumul *La littérature contemporaine*, Paris, Editura Albin Michel, 1958 și 1969.

Capitolele cele mai consistente ale „Introducerii” sunt: „3. Pe culmile disperării: anii de studii” și „4. Exaltările negative ale lucidității: exilul parizian” în care exegetul german împletește elemente biografice cu prezentarea generală a operelor într-un asemenea mod încât nici un element important din gândirea filozofului de origine română și nici un amănunt biografic de o oarecare importanță din viața lui Cioran nu rămân neconsemnate. Din fiecare creație cioraniană discutată cercetătorul german alege cel puțin un citat semnificativ, menit să justifice judecățile de valoare emise, iar acolo unde până în prezent nu s-a realizat încă traducerea în germană a lucrării (*Schimbară la față a României, Îndreptar pătimas*), R. Reschika nu ezită să suplinească acest gol, comentând totuși lucrările și traducând singur pasajele alese. De asemenea, autorul german citează și din studiul lui Gabriel Liiceanu *Cioran sau filozofia ca antifilozofie* apărut în volumul *Cearta cu filozofia* (București, 1992) sau din volumul *Con-*

vorbiri cu Cioran (București, 1993). Procedându-se în acest mod este trezit interesul cititorului german, fiind aduse la lumină fațete necunoscute acestuia, după cum prin citarea din mărturisirile lui Cioran cu privire la „Întâlnire cu Paul Celan” apărute în 1989 în revista germană „Akzente” nr. 4, se stărnește interesul cititorului român sau francez. De aceea ar fi de dorit ca lucrarea să fie tradusă și în română.

Spre satisfacția cititorului german, R. Reschika subliniază afinitățile lui Cioran, printre alții, cu filozofii Arthur Schopenhauer, Friedrich Nietzsche, Georg Simmel, precum și cu „ideologii” filozofi ai vieții Oswald Spengler și Ludwig Klages.

Important de consemnat ni se pare și faptul că exegetul german trasează o strictă linie de demarcație între scrisul patetic de tinerețe în română al lui *Emil Cioran* și cel matur, aforistic și îngrijit stilistic al lui *E.M. Cioran* în franceză de mai târziu, reluând problematica din tinerețe, totul nefiind decât variațiuni pe aceeași temă, ca în muzica lui Bach, pe care gânditorul român a admirat-o atîta.

În acest context, informația primită personal prin bunăvoința Editurii Junius din Hamburg și potrivit căreia pentru 1997 este planificată o Introducere în viața și opera lui Mircea Eliade de același autor, nu poate decât să ne bucure sincer.

Mircea M. Pop

Heidelberg

Richard Reschika, *E.M. Cioran zur Einführung*, Hamburg, Junius Verlag, 1995.

Istorie și cultură

CRED că lucrul cel mai dificil este, dacă scrii despre revistele de cul-

tură, să pui cap la cap câteva rânduri despre o revistă în care nu ai ce critica. Acolo unde amatorismul își face loc literele se înșiruie de la sine sub tastele computerului, dar unde totul te surprinde plăcut prin selecția semnatarilor articolelor, prin tematică și, nu în ultimul rând, prin eleganța grafică, lucrul comentatorului devine dificil. De astfel de "probleme" (din ultima categorie enunțată) mă lovesc de fiecare dată cînd sunt pus în situația de a comenta o nouă apariție a revistei *Lettre internationale*, care apare sub auspiciile Fundației Culturale Române și-l are ca redactor șef pe B. Elvin.

Nici ultimul număr (16, iarna 1995-1996) nu face excepție. „Lettre” adună acum nu mai puțin de 39 de texte în 122 de pagini format A 4, texte ale celor mai „fierbinți” publiciști, esești și scriitori contemporani. De la ce idee pleacă acest număr? O găsim chiar în cu-

vântul de deschidere al revistei - „Trebuie evitată de asemeni o istorie unilaterală în care fiecare grup

social se constituie în ura și setea de răzbunare față de celălalt, în celebrarea propriilor victime, în rememorarea crimelor adversarului, altfel spus pornirea de a se

considera pe sine inocent și pe toți ceilalți vinovați”.

Patru secțiuni ale acestui număr (*Priviri în actualitate, După douăzeci de ani, Mai mult decât fugara clipă și Cărturarul - munci și zile*) sunt noi, celelalte trei (*Biblioteca "Lettre internationale", Comentarii și scrisori și Corespondență* - în acest număr de la Adam Michnik și Juan Villara) sunt deja tradiționale. Umberto Eco și Ernst Jünger, Svetlana Boym și Ion Ianoși, Timothy Garton Ash și Mircea Cărtărescu (cu un alt fragment din *Orbitor*, după cele din „România literară” și „L.A.&I.”), George Steiner și Günter Gaus, Aziz Hadjhasanovic (cu două tulburătoare *Povestiri din Sarajevo*) și Antonin J. Liehm - iată doar câteva nume oferite acum de „Lettre internationale”.

În fine, lovitura de grație - „Lettre” costă, în continuare, 1500 de lei. O altă performanță greu de realizat pentru o revistă de cultură.

George Șipoș

Dublă lectură

◆Kenzaburo Oe (Nobel 1994) povestește în romanul *Un ecou al cerului*, apărut recent la Ed. Kodansha Internațional din New York istoria unei femei, Marie Kuraki, ai cărei copii s-au sinucis și care, pentru a putea supraviețui durerii, încearcă diverse căi. Atrasă mai întâi de secte religioase, ea va sfârși într-o cooperativă din Mexic. "Ceea ce face această carte cu deosebire emoționantă este

confruntarea între două suferințe psihice - aceea a eroinei și cea a autorului - și tenacitatea dorinței de a scăpa de o fatalitate rea" - subliniază recenzia din "Asia-week".

O echipă de ași

◆Antrenorul echipei Real Madrid, Jorge Valdano a reunit o echipă de 20 de "jucători" de prima mână: în volumul *Povestiri despre fotbal*, apărut la Ed. Alfaguara sub coordonarea lui, figurează cu proze inedite sau deja publicate, nume precum Augusto Roa Bastos, Camilo José Cela, Mario Benedetti, Eduardo Galeano, Javier Marías, Manuel Rivas și alții. În valoroasa echipă - o singură femeie: Rosa Regas.

Document fotografic

◆ În iunie 1935, Congresul Internațional al Scriitorilor pentru apărarea culturii a reunit la Paris 250 de scriitori din 38 de țări. Gisèle Freund, pe atunci tânără studentă nemțoaică refugiată, a fost singurul fotograf din sală. Cele 40 de clișee făcute de ea atunci fac obiectul unei expoziții deschise pînă la 20 martie la Goethe Institut din Paris. În imagine, Malraux la tribuna Congresului.

Thriller ceho-german

◆ Acum, cînd relațiile ceho-germane se poticnesc din nou în spinoasa problemă a Sudeților, romancierul și dramaturgul Pavel Kohout a publicat un thriller sîngeros, *Ora astrală a ucigașilor* (Ed. Mlada Fronta, Praga) a cărui acțiune se derulează în timpul ultimelor luni de ocupație nazistă în Boemia. Firul acțiunii-

lor unui ucigaș psihopat este împletit cu cel al unei istorii ambigue, din care nimeni nu iese teafăr. În revista pragheză "Respekt" se apreciază că "dacă mecanica narativă a romanului duce cititorul la concluzii terifiante asupra răutății și mîrșăviei umane, asta se face nu fără o simplificare maniheistă a istoriei".

O provincie apatică

◆ În "Magyar Hir-lap" sînt publicate, sub titlul comun *Ce rămîne*

din Europa Centrală?, două autointerviuri: unul al romancierului rus Viktor Erofeev (scriitor

interzis sub comunism, cunoscut în Occident după 1990 prin traducerea a două romane, *Frumoasa din Moscova* și *Judecata din urmă*, devenite best-sellers), celălalt al filosofului ungar Miklós Tamás Gáspár (fost disident, deputat liberal între 1990-94, cunoscut și el în Occident prin lucrarea *Idolii tribului: esența morală a sentimentului național*). Adoptînd un ton ironic, Erofeev spune că, dacă înainte de căderea Zidului, iubea această parte de lume fiindcă îi înfrunta pe sovietici, acum Europa Centrală a căzut într-o apatie semicon-

fortabilă. "Dacă Occidentul e prea rece și rușii prea fierbinți, Europa Centrală e, în cel mai bun caz, robinetul care amestecă cele două ape". Cît despre filosoful maghiar, el e de-a dreptul pesimist: trăim într-o lume decadentă, în care oamenii nu mai au ambiția de a construi lucruri mărețe și, după cum arată evenimentele politice recente, ei au nostalgia statului "protector" socialist, a vegetării...

Jorge Luis Borges

UN BORGES "romantic", în primele două poeme traduse pentru acest număr. Un Borges din tinerețe, delicat și perplex, martor hipersensibil, înfiorat în fața iubirii, presimțind parcă dificultatea, dacă nu chiar imposibilitatea fericirii, ori numai incapacitatea lui de a atinge fericirea, cum va spune într-un sonet scris la bătrînețe: "...sunt veșnic însoțit/ de-un gînd ascuns: c-am fost nefericit".

În celălalt, un Borges capabil să înțeleagă lumea în diversitatea ei infinită, capabil (și fericit!) să se identifice, ca puțini alți poeți, cu destinele individuale și colective ce alcătuiesc universul în același timp iluzoriu și real, inteligibil și totuși de neconceput.

Aproape judecată de apoi

*Hoinarul meu nu fac nimic trăiește și zburdă prin varietatea nopții.
Noaptea e sărbătoare lungă și singură.
În taința inimii mă-ndreptătesc și mă ridic în slăvi:
Am depus mărturie pentru lume;
am mărturisit ciudătenia lumii.
Am cîntat veșnicia: strălucitoarea lună schimbătoare și-obrazul ce se cere sărutat.
Am sfințit cu versuri orașul ce mă-nconjoară: nesfîrșirea cartierului, terenurile virane.
Pe urma zărilor cu urzeală de străzi mi-am cîntat psalmii cu iz de depărtare,
Mi-am spus uimirea de-a trăi, acolo unde alții spun doar împăcare și obicei.
Căduțul cîntec încropit de alții acoperitu-l-am cu glas aprins în asfințituri, plin de iubire și de teamă de moarte.
Străbunilor de sînge și străbunilor de suflet le-am închinat versuri
Am fost și sunt.
Am legat în cuvinte vîrtoase meditativa mea simțire, care altfel s-ar fi împrăștiat în duiosie.
Amintirea unei vechi mișelii e ca o împunsătură în inimă, ca un cal mort pe care fluxul îl lasă pe țărîmul nisipos.
Așa se întoarce amintirea în inima mea.
Sunt încă lîngă mine, totuși, străzile și luna.
Apa e încă dulce în gura mea și încă sunt în stare să scriu un vers.
Simt spaima frumuseții. Cine va îndrăzni să mă condamne, cînd luna plină a singurătății mele mă iartă?*

Case precum îngerii

*La-ncrucișarea dintre San Juan și Chacabuco
zărît-am casele albastre,
zărît-am case zugrăvite în culori de aventură.
Păreau stîndarde pe care zorii zilei le înalță din suburbii.
Scăldate-n var de nea ori în sidef de auroră.
Pasiune-i strălucirea lor în fața casei din colț, masivă, cenușie, fără suflet.
Îmi zboară gîndul la acele femei ce căuta-vor cerul din patios fierbinți.*

*Îmi zboară gîndul la acele brațe albe ce străluci-vor în lumina după-amiezii,
la părul negru împletit în coade, la fericirea gravă de a te privi în ochi adînci ca bolțile de viță.
Cînd voi deschide ușa marchizei din fier forjat și voi intra în patio,
afla-voi o copilă ca o lumină, în salon: e a mea mireasă.
Și amîndoi tăcea-vom, ca flăcări tremurînde,
iar fericirea clipei va împietri-n trecut.*

Israel, 1969

*M-am temut că-n Israel mă va pîndi
cu dulceață insidioasă,
nostalgia pe care diasporele seculare au acumulat-o ca o tristă comoară
în orașele necredincioșilor, în cartierele evreiești,
în asfințiturile stepei, în vise, nostalgia celor care te-au dorit, Ierusalime, lîngă apa Vavilonului
Ce altceva ești, Israele, decît această nostalgie, decît această voință de a salva, prin nestatornicele forme ale timpului, vechia ta carte magică, liturghiile tale,
singurătatea ta cu Dumnezeu?
N-a fost așa. Cea mai bătrînă dintre nații este și cea mai tînără.
N-ai ispitit pe oameni cu grădini, cu aur și cu scîrba ce-o provoacă aurul, ci cu rigoare, pămîntul cel din urmă.
Israel le-a spus fără cuvinte: Uita-vei cine ești.
Uita-vei pe cel lăsat în urmă.
Uita-vei cine-ai fost în țara care ți-a dat înserările și diminețile ei și căreia nu-i vei da nostalgia ta.
Uita-vei limba părinților tăi și vei învăța limba Paradisului.
Vei fi un israelit, vei fi un soldat. Îți vei construi patria din noroi, o vei înălța în pustiu.
Alături de tine va lucra fratele tău, al cărui chip nu l-ai văzut niciodată.
Un singur lucru îți urăm: noroc în bătălie.*

În românește de
Andrei Ionescu

un radio actual

în fiecare zi, de luni până vineri, puteți audia la Radio Total, între orele 22,00-24,00

Luni: Față în față cu vecinul Irina Corbu
Marți: Căinele de pază Cornel Nistorescu
Miercuri: Punct și virgulă Carmen Bendovski
Joi: Fiți întreprinzători Adrian Dumitru
Vineri: Taxiul de noapte N.C. Munteanu

Rana și cuțitul

La Ed. Michalon a apărut, în traducerea lui Alain Paruit și cu prefața lui François Furet, *Fenomenul Pitești* de Virgil Ierunca. Titlul versiunii franceze este *Pitești. Laboratoire concentrationnaire (1949-1952)*. În "LE MONDE" din 16 februarie, Roger Pol-Droit face cronica volumului, explicând publicului francez în ce constă oroarea și perversitatea "reeducării", una dintre cele mai cumplite experiențe de dezumanizare, în care nu doar trupurile erau torturate, ci se perfecționau și metodele de ucidere a sufletului, prin transformarea victimelor în călăi. După ce rezumă cele patru faze ale distrugerii sistematice a individului, așa cum sînt expuse în cartea lui Virgil Ierunca, Roger Pol-Droit se întreabă ce a făcut posibilă existența acestui infern, întrebare ce-i suscită alte interogații și răspunsuri: Trebuie să ne mulțumim cu explicația că "fenomenul Pitești" se datorează unor personalități patologice precum Eugen Țurcanu ("un pervers de o rară anvergură"), slujite de împrejurări istorice favorabile unor asemenea atrocități? "Trebuie să concludem că sistemul comunist ar fi, prin esență, purtătorul acestui tip de inumanitate?" Nuanțările cronicarului de la "Le Monde" ne intrigă: François Furet în prefață, Virgil Ierunca în concluzia sa par - spune el - să extragă din dosar o astfel de concluzie. "Asta înseamnă să împingi puțin prea departe anticomunismul" - crede Pol-Droit. "Desigur - continuă el - mitul omului nou și practica «reeducării» au dat naștere la nenumărate atrocități. Dar, contrar a ceea ce crede Ierunca, distanța e considerabilă între această închiisoare românească și lagărele chinezești din timpul lui Mao". Mărturisim că nu înțelegem: atrocitățile din timpul revoluției culturale nu sînt tot produsul totalitarismului comunist? Sau reeducarea chineză e considerată mai blîndă? Din ceea ce s-a putut afla pînă acum (și adevărul e încă departe de a fi complet relevant), reiese că nu. ♦ Confuzia din

mințea criticului francez se accentuează în finalul articolului. În concluzia celor două tipuri de explicații nesatisfăcătoare una considerată prea îngustă: patologia individuală, situația românească, te-roarea stalinistă - iar alta prea vastă: cruzimea constantă a omului față de semen, plăcerea de a-l distruge - R.P.-D. preferă să "filosofeze" retoric: "Poate ar trebui să ne întrebăm de ce secolul XX, cel al războaielor mondiale și al totalitarismelor, a făcut atît de mult pentru a perfecționa dezbinarea în chiar eul indivizilor, distrucția mentală, devastarea interioară". Deplasarea aceasta de accent dovedește sau eschivarea cronicarului de a acuza direct și deschis comunismul de crimele de care e evident răspunzător, sau o neînțelegere a ceea ce a însemnat practic această orînduire socială. ♦ Explicația adevărată o găsim în *MEMORIA* nr. 15, revistă care, chiar de la primul ei număr, a deschis "dosarul Pitești", adăugînd mereu mărturii directe ale celor care, cu sau fără voia lor, au fost prinși în "fenomen". În numărul de față, Banu Rădulescu, "om care «a făcut» Piteștiul" și cunoaște foarte bine dedesubturile acestei

crime, adaugă o nouă piesă la dosar, comentînd cartea *Memorialul ororii. Documente ale procesului reeducării din închisorile Pitești-Gherla*, apărută anul trecut sub îngrijirea unui colectiv la Ed. Vreamea. Volumul încearcă să acrediteze, prin omisiune de documente, teza Securității că reeducarea "n-a fost o operă criminală a partidului și statului comunist, ci un fenomen localizat, de sorginte legionară". Adevărul este repetat încă o dată, apăsător, de redactorul șef al "revistei gîndirii arestate": "Reeducarea a fost inițiată de Securitatea comunistă, la indicațiile superioare de partid și de stat; în esență ea a urmărit lichidarea oricărei opoziții în rîndurile intelectualității românești și a început cu cei 1000 de studenți masați în închiisoarea Pitești, adică a ținut să stîrpească mai întîi vîrștarele intelectualității, după care s-ar fi extins și la intelectualii maturi și vîrstnici [...] Securitatea a ținut cu dinții ca toată această «reeducare» să se facă în cel mai strict secret; a reușit acest lucru pînă cînd studenții au fost duși la muncă la Canal; acolo secretul n-a mai putut fi păstrat, astfel că despre crimele de la Pitești a început să afle și Occidentul". Vrînd să-și "îmbunătățească imaginea", regimul comunist i-a torturat pe torționari, silindu-i să declare că organele superioare de stat și ale Securității n-au știut nimic despre ceea ce se petrecea la Pitești, reeducarea fiind făcută de legionari cu scopul de a denigra PCR și conducerea țării. Din cartea apărută la Ed. Vreamea, al cărei material documentar a fost furnizat de SRI, lipsesc dezbaterile procesului tocmai pentru că acolo apăreau, în luările de cuvînt ale acuzaților, personaje importante ale conducerii comuniste. ♦ Deci, după aproape jumătate de secol, în "Le Monde", un recenzent se ferește să pună degetul pe rană, iar în țară, oficial, rana și cuțitul sînt voit confundate.

Votul și binecuvîntarea

În nr. 6, la *Revista Revistelor* a apărut ca subtitlu "Oftatul gînditorului". Oftatul se referea la anumite observații ale Cronicarului despre publicistica din ultima vreme a lui Adrian Păunescu. Cum însă, în *Contrafortul* său, Mircea

Demisia lui Pitulescu

LA NOI, funcțiile înalte nu se părăsesc prin demisie, ci prin demitere. Demnitarul român se instalează în scaun, ca statuia lui Lenin pe soclu. Nici dacă trecătoarea lui funcție ar fi moștenire de familie nu și-ar apăra-o mai cu îndrîjire. Din cîte am observat înrîncenarea funcționarului superior (ca nivel ierarhic, numai ca nivel ierarhic!) vine din psihologia precară a omului care simte că l-a apucat pe Dumnezeu de picior. Omul de valoare nu se agață de funcție, fiindcă n-are de ce. Cînd nu i-a mai plăcut guvernul Roman, Andrei Pleșu a demisionat, civilizat, fără să facă valuri în jurul demisiei sale. Spre onoarea sa și Petre Sălcudeanu a părăsit fotoliul de ministru cînd s-a stîrnit faimosul scandal al șlițului. Parcă și Anton Vățășescu a demisionat din guvern cu același sentiment al valorii personale. Nu vreau să se creadă din asta că elogiez demisia. Ea nu e impresionantă decît atunci cînd are semnificație morală sau cînd e rezultatul unei bărbătești autoevaluări. Demisia ușurată și demisia șantajistă sînt ușor de recunoscut prin zgomotul pe care îl provoacă demisionarii cînd își anunță hotărîrea.

Nu pot spune cu certitudine în ce categorie se află demisia generalului Pitulescu. Poliția e una dintre instituțiile reprezentative pentru ceea ce se întîmplă azi în România. Și aici sînt frămîntări, oameni cinstiți și oameni corupți, se fac și aici jocuri de interese prin intermediul telefonului, iar în materie de presiuni de tot soiul, reprezentanții poliției probabil că sînt mai stresați chiar decît procurorii și judecătorii. De la telefonul prin care polițistul primește sfaturi amicale, pînă la mesajul de amenințare! Din cîte știu, cele mai multe sinucideri în rîndul funcționarilor de stat, în ultimii ani, s-au petrecut în rîndul ofițerilor superiori de poliție. Sinuciderea e demisia fără explicații care stîrnește semne de întrebare. În treacăt fie spus nu e o noutate că sînt polițiști care nu pot explica prin ce mijloace și-au ridicat vile în ultimii ani. Dar sînt și polițiști pe care hărțuierile de tot soiul îi fac să-și piardă cumpătul. Așa că cei care pun sinuciderile din poliție

numai pe seama unei posibile vinovății sînt lipsiți de imaginație. Sinuciderea polițistului poate semnifica și un sentiment de zădărnici, mai grav decît cel de vinovăție.

După cîte semnale a lansat generalul Pitulescu pînă în prezent, se pare că arestarea lui Zaher Iskandarani l-a vîrît dintr-o afacere de drept comun într-o problemă politică. Întrebarea e însă alta: să nu fi știut generalul pe cine arestează?

La Congresul PDSR a cîștigat așa-numita aripă pragmatică reprezentată de Adrian Năstase, în timp ce Marian Dan, justițiarul partidului, s-a văzut în minoritate. Scandalul "Dragodan" îl ajută pe justițiar să redeschidă discuția. Asta din pricină că Dragodan a făcut parte dintre noile vîrfuri ale PDSR-ului, înainte de a fi închis. Dragodan a fost arestat de generalul Nițu.

Pitulescu, cel care l-a pus la păs-trare pe Zaher, supralicitează cu demisia lui. Nu dezvăluie nimic, dar oferă indicii că atît în această afacere cît și în altele trebuie căutați protec-tori la vîrf. Protectorii apar fără voie, prin intermediul presei. Unul dintre ei e Miron Cosma, potrivit unei înregistrări a unei convorbiri telefonice a luceafărului din Valea Jiului. De-a lungul convorbirii e rostit și numele lui Adrian Năstase. (Am o întrebare - cine e autorul acestei interceptări ilegale a unei convorbiri telefonice?) Indirect, Adrian Năstase e acuzat că l-ar proteja pe Iskandarani. Pentru a doua oară numele președintelui Camerei Deputaților e amestecat într-o afacere urîtă. Liderul PDSR-ului n-a cîștigat partida cu justițiarul, cum și-a închipuit la Congres. Năstase a îmbo-gățit PDSR-ul, dar tocmai din această pricină poziția lui a devenit nesigură în partidul de guvernămînt. La alegeri, PDSR-ul trebuie să apară ca un partid curat, așa că de ce n-ar cădea un cap din vîrfurile acestui partid?

N-ar fi de mirare ca demisia generalului Pitulescu să provoace alte cîteva demisii, mai importante. Iar dacă aceste demisii nu vor apărea, lupta electorală va aduce mari surprize.

Cristian Teodorescu

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonament direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

**România
literară**

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13. Abonamente: 3 luni - 7.800 lei; 6 luni - 15.600 lei; 1 an - 31.200 lei; ISSN 1220-6318

Tipar: **grupul drogo print**
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147, sector 5 - București; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

16 pag. - 600 lei

Cronicar